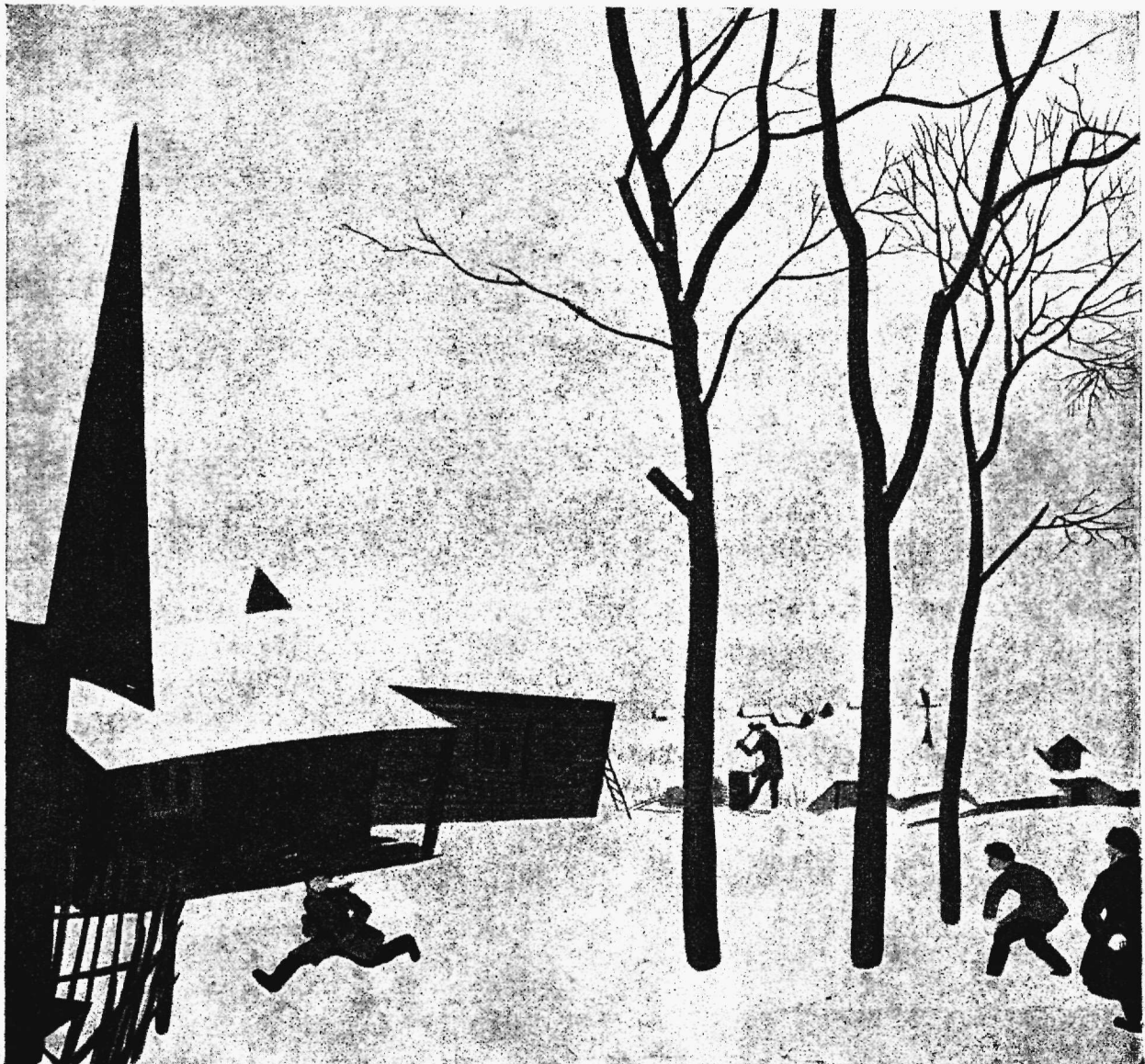

ADU

Nr. 3

19. Jaan. 1923

Tatu Soomes.

Wene kunstniku W. Schuchajetoi maali järel.

Tallinna Eesti Kirjastus-Uhisus («Päevaleht»)

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate tehniliste võimalustega sisseseatud

trükikoda

Kõige suuremad ja täielikumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid ja ladumismasinad. Kõige
- - mitmekesisem valik trükitahti j. n. e. - -

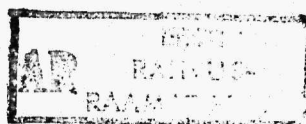
Kõige täielikum, moodsate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu graafilisi töid ja võib sellel alal
oma täiesti uue sisseseade tõttu paremate välja-
maa sellekohaste ettevõtetele julgesti võistelda

Litograafia

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÖNETUNNID ÄRIPÄIVIL 1-2

KIESELIAADA.

ED. HUBEL.

Kõige suuremat tähelepanu on aasta vahetusel Kieseli lugu — Kieseliaada — väärinud. Sellest on poliitiline ajakirjandus juhtival kohal sagedasti kirjutanud, sellest on vist iga Eesti kodanik, kes üldse avaliku elu sündmuse jälgib, kõnelenud. Selle kohta on isegi meie naabrinaade ajakirjandus huvi tundnud.

Kuna harilikult praegusel ajal, kus üksikute kihtide vaated paljus asjus erinenud ja arvamised pea iga tähtsama valitsuse sammu kohta alati lahku lähevad, on ometi kord Toompeal midagi sündinud, mille kohta ajakirjandus, maaliitlisest kommunistliseni, ühel seisukohal ja mille kohta rahva hulgas kaht arvamist ei ole. Seda sünnib meil harva, väga harva, ja mõnel teisel juhtumisel võiks aina rõõmu tunda: ometi kord rahvas ühel meelel, ometi kord unustatud kitsad kihihuvivid ja väiklane kildkondlus. Iseäranis võiks aga valitsus rõõmus olla — mõnel teisel juhtumisel muidugi, — et avalik arvamine tema sammu üksmeelselt hindab.

Aga kõige vähem võib seekord üksmeelest headmeelt nimelt valitsus tunda, sest tema väär samm on selle üksmeele esile kutsunud ja mõjuvalt kuuldavale toonud. Avalik arvamine, nii suusõnaline kui ka kirjatäheline, on haruldaselt kokku kõlastunud, et valitsuse sammu hukka mõista. Ja see on rõõmustav igale

kodanikule, kelle õiglustunne ja kõlblised mõisted selged on, hoolimata segastest ja rasketest aegadest, hoolimata ühe kihi eluviisidest, kes raskeid aegu kasutada mõistnud ja oma teguviisiga tõestada katsunud, et kõige kasulikum on kõigist kõlblusmõisteist loobuda.

Väärsammuks juriidiliselt kui ka kõlbliselt tunnustatud on endisele kaubandusministriüriumi kõrgemale ametnikule, litsentside võltsijale Kieselile armuandmine, tema vangistuse aja lühendamine kolme aasta pealt ühe peale. Mis juriidilisse külge puutub, siis ei ole armuandmise akt põhiseaduse nõude järele peale riigivanema ja riigisekretääri allkirja mitte vastava ministri allkirjaga varustatud, mispärast juristid nähtavasti täie õigusega seda akti ja Kieseli vabastamist seaduspäraseks ei loe ja sellest tarviliste järelduste tegemist nõuavad: kas Kieseli uuesti vangistamist või armuandmise akti parandamist.

Aga jätame juriidilise külje; kui selles ka vormilikult kõik korras ei ole, see laseb end kergesti parandada ja annab tunnistust ainult väikesest ettevaatamatusest. Palju parem on aga lugu selle akti kõlblise küljega. Siin ei saa midagi ettevaatamatusega seletada, veel vähem vabandada. Kieseli karistamise kergendamine olnud, nagu selgub, enam kui ühel korral valitsuses harutusel. Järjelikult oli mi-

nistritel aega ja võimalust oma kõlbliselt minalt küsitelleda, kas armuandmine sellele kurjategijale tarvilik või mitte. Oli aega meele tuletada, kes Kiesel on, mis ta teinud ja missugustel aegadel tema süütegu sündis. Oleks pidanud aega olema meele tuletada — ja see ei olnud raske, sest kes ei teaks iseäranis meie kõrgemais ringkondis, kes oli Kiesel! — et see isik oli kõrgema hariduse osaliseks saanud, järjelikult oleks ta litsentside võltsimise lubamatust pidanud teadma, samuti ka karistuse suurust, mis selle eest määratud. Ta oleks pidanud ka teadma, missugustes oludes meie noor ja väike riik tol ajal kangelaselikku võitlust pidas, missugustes rasketes tingimistes meie sõdur suuremat ja sagedasti ainust vara, elu ja tervist ohverdas. Selle asemel, et seda arvesse võtta ja seljataga oma kohust täita, katsus see mees noore riigi rasket seisukorda kasutada, et enesele miljonid kuritegelikult, paberite võltsimise abil kokku ajada.

Seda kõike meele tuletada oleks valitsuse liikmetel aega pidanud olema. Selle juures oleksid nad ka arvesse võinud võtta, et meil palju inimesi vangis istuvad, kes oma poliitiliste tõekspidamiste ja nende teostamiskatsete pärast karistust kannavad, mitte otsekohese, isikliku kasupüüde pärast, mitte miljonite tagaajamise pärast nagu Kiesel. Istuvad vangis ka paljud, kes viletsuse sunnil, häda pärast õiglustunde silmapilguks unustanud ja seadust rikkunud.

Aga imelikul kombel näis see kõik Toompeal unustatud olevat ja kodanik otsib nüüd seletust valitsuse sammule ja teeb sellest samust järeldusi.

Kiesel oli rikas mees ja Kieselil olid suured sidemed. Kui ta vangistati, pakkus ta mitu head miljoni kautsjoniks ja mitu väljapaistval kohal seisvat isikut olid valmis käemeesteks hakkama, et see kurjategija viibimata vabaks saaks. Asi oli aga liig värske, protsess kõigil elavalt meeles, Kiesel jäeti esialgul istuma.

Aga juba tol ajal avaldas nende ridade kirjutaja ajalehes, must valge peal, arvamist, et niisugusel mehel kui Kiesel, Eesti vabariigis

oma karistusaega ära ei tule istuda. Liig selgelt oli meil sidemete ja mõnede muude tegurite mõju juba avalikuks tulnud, nii et seda raske polnud ennustada.

Pool aastat möödus, Kieseli „tegurid“ olid töötamas ja valitsus ei leidnud enam võimaliku olevat seda asja edasi lükata. Otsustatud põhjusemõttelikult teda amnesteerida, jäänud ainult viisakat juhust vabastamiseks ootama. Viimaks, pühade eel saanud see asi, teadmata põhjustel, mõnedel valitsuse liikmetel südameasjaks ja nad pole enne hingamist leidnud, kui dokumentide võltsija ja seljatagune kangelane jälle ausate inimeste seltskonda asetatud. Uus välisminister ei ühinenud valitsuse otsusega ja kohtuminister Reichmann ei pidanud enam võimalikuks niisuguste valitsusliikmetega ühes töötada...

Valitsuse enamus on aga sellega oma kõblist ja õiguslist südametunnistust näidanud ja avalik arvamine on seda selge sõnaga hindanud. Kui mitmed lehed ja mehed õige tagasihoidliku tooniga hukkamõistva otsuse öelnud, siis on see sellega seletatav, et nende oma erakonna juhtivad jõud Kiesel vabastajate hulgas Toompeal istuvad.

Muidugi, ühe kurjategija vabakslaskmisega ei ole veel midagi katki, aga see armuandmise akt on sümptom, on tunnus, et ühe osa juhtivate jõudude hulgas kõik korras pole, et siin midagi nagu „mäda“ on. Rahvaesitus teeks ehk sellest tarvilikud järeldused, aga vist hoiab teda tagasi seesama põhjus, mida ühe suurema erakonna leht ettevaatlikult meele tuletas: „valitsuse kriis, mis sel puhul tuleks, oleks raske, erakorraliselt raske.“

Selle raske kriisi, „erakorraliselt raske“ kriisi kartus sunnib rahvaesitust ja sellega ühes rahvast praeguse valitsusega leppima, teda nii öelda amnesteerima, sest uusi valitsusliikmeid lühikeseks ajaks, riigikogu valimisteni, oleks raske leida. Sellest kõigest ei peaks aga praegused valitsuse liikmed, kes Kieselile armuandmise tarvilikuks pidasid, mitte järeldama, et sarnaseid väärsamme korrata võib.

ISSAND JEESUS JA TEERÖÖVLID.

K. P. TETMAJER. 1)

Issand Jeesus läks kord Püha Peetrusega läbi suure metsa — see oli kusagil meie mägedes, Liptos või mujal — ja äkki kohtasid nad teeröövlite salka.

„Kiidetud olgu Kõigekõrgem“, ütles Issand

Peetrusel, kes oli vaesest perekonnast, oli kome alati vaadata, kust midagi saab, selle peale hoolimata, et ta püha oli, ja ta pani tähele suuri seljakotte, mis röövlid kandsid.

Röövlite pealik võttis neid teravalt silma ja

Foto Parikas.

Talvine maastik onniga.

Jeesus tervituseks, ja võttis oma kübara peast.

„Igavest ajast igavesti. Aamen“, vastas röövlite pealik; siis küsis tema, „kuhu teie lähete?“

Issand Jeesus tahtis vastata, kuid Püha Peetrus jõudis temast ette ja ütles: „Meie kerjame.“

Muidugi, nemad ei kerjanud. Kuid Püha

ütles: „Tulge kaasa“, siis, pöörates seltsiliste poole, ütles: „Vanamees võib meile kasulik olla kotte kandes ja puid lõhkudes, ja see noor võib vaadata tule järele ja kanda hoolt söögi eest. „Kuidas on,“ küsis ta neilt, „kas te tulete?“

Püha Peetrus sai nüüd aru et need inimesed olid teeröövlid, sest nad kandsid sõjariistu ja püsse; ja muidugi oli Pühale ebakohane reisisida ühes teeröövlitega — seda enam veel Is-

1) Alljärgnev lookene on võetud jutustuste kogust „N a S k a l n e m P o d h a l u“. Ilmunud Varssavis a. 1920.

sand Jeesuse seltsis. Ta hakkas oma kõrvata-gust kratsima ja ei teadnud mis teha. Kuid ta ei kratsinud mitte kaua, sest ta kartis teerööv-lid ja vaatas Jeesuse poole, nagu küsiks tema. „Mis nüüd?“

Kuid Issand Jeesus nikutas pead ja ütles: „Hea küll.“

Püha Peetrus oli väga imestanud, kuid kar-tis vastu rääkida. Kõige pealt kartis ta teerööv-lid ja peale selle oli ta sõnakuulelik oma Issan-dale. Temale anti kohe raske kott selga kand-miseks, kuna Issand Jeesus sai ainult väikse kotti leivaga oma hoolde; sest teeröövliitel oli pikk teekond ja neil polnud palju moona järel jäänud.

Nii läksid nemad ikka edasi, kuni liig pala-vaks läks reisida. Röövliid heitsid maha ja jäid magama.

„Pögeneme nüüd,“ ütles Püha Peetrus Jeesu-sele, „sest meile tulevad suured pahandused kui nende seltsi jääme!“

Kuid Issand Jeesus ütles: „Ei.“

Röövliid ärkasid üles ja jätkati teekonda. Öhtupoole hakkas neil toit otsa lõppema, sest Issand Jeesus pidi ka midagi sööma, ja mis Püha Peetrusse puutub, siis ei tahtnud ta veel nälga jääda, et toitu kõigile ei jätkunud. Röövliid oli kolm, ja nii tundsid kõik viis nälja-piina.

Korraga nägid nad väga vana meest puu all lamavat.

„Mis teil viga on?“ küsis pealik vanamehelt.

„Ma olen näljas,“ vastas tema. Ja röövliite pealik andis temale viimase tüki leiba, mis ta endale oli hoidnud.

Vähe aja pärast, kui nad olid heinamaast üle minemas, hakkas tugevat vihma ja rahet sadama ja läks väga külmaks. Äkki nägid nad väikese lapse rohu peal maas nutvat. Üks röövliitest küsis lapselt, miks ta nutab, ja sai vastuseks: „Mul on külm!“

Selle peale mähkis röövel oma kuue lapse ümber, läks edasi, värisedes külma pärast omas särgis. Vähe edasi nägid maja leekides ja lapse kibedalt nutvat ja karjuvat „Ema! Ema!“

Kolmas röövel läks maija ja kandis laste ema välja, ehk küll tuli oli nii tugev, et kõik tema juuksed põletas.

Öö tulekul läksid kõrtsi ja tahtsid ööseks sinna jääda. Kuid kõrtsmik tundis teeröövliid ära ja saatis kohe kordniku järele. Silmapilk oli kordnik oma meestega kohal ja röövliid seoti kätest ja jalgadest kinni, niisama ka Issand Jeesus ja Püha Peetrus. Siis pandi neid ööseks luku taha ja nad jäid üksi.

Püha Peetrus hakkas nutma.

„Kas ei ütelnud ma sulle, Issand,“ ütles ta Jeesusele, „et meile varsti pahandused tulevad,

kui meie nende võrukaelte seltsi jääme. Siin me nüüd oleme! Mis nüüd peale hakkame?“

Kuid Issand Jeesus ei vastanud midagi ja ainult kirjutas oma sõrmega liivale.

Järgmisel päeval tuli kordnik oma vangide järele ja viis nad kohtumajja. Sandarmid olid kõigilt poolt nende ümber ja toimetasid nad kohtusaali, kus kolm kohtunikku istus.

„Kas teie varastasite?“ küsis üks kohtunik-kudest röövliitelt.

„Jah, tegime seda.“

„Kas te põletasite maju?“ küsis teine.

„Jah, põletasime.“

„Kas te tapsite?“ päris kolmas.

„Jah, tapsime.“

Nad ei tülitanud oma küsimistega Issand Jeesust ega Püha Peetrust, sest röövliid olid juba ette seletanud, et nemad olid ainult reisi-seltsilised ja et neid sunniti kaasa tulema.

„Mis nendega teha?“ küsis esimene kohtunik teistelt.

„Surma!“ vastas teine, ilma et oleks mi-nutitki mõtelnud. Ja kolmas, kui päriti tema arvamist, andis sama vastuse.

„Kolm teist puuakse üles,“ ütles vanem kohtunik teeröövliitele. Ja teie võite koju minna,“ ütles Issand Jeesuse ja Püha Peetruse poole pöördes.

Püha Peetrus kargas kärmelt jalule ja oli valmis minema; kuid Issand Jeesus jäi istuma ja kirjutas sõrmega põrandale.

„Mis sa kirjutad?“ küsis temalt vanem koh-tunik. Keegi ei tunnud Issandat ära.

„Ma kirjutan teile hukkamõistmise,“ vastas Issand Jeesus.

„Kuidas nii?“ küsisid kohtunikud suures imestuses. „Meie hukkamõistmise! Kirjutad sõrmega põrandale!“

Kuid Issand Jeesus noogutas peaga ja päris kohtunikudelt: „Mis tegite teie eila?“

Kõik kolm said kahvatuks kui surnud, ja Issand Jeesus jätkas: „Sina ajasid oma ukselt minema nälgiija mehe. Ja sina löid väikest last. Ja sina kihutasid oma enda ema majast välja.“

Kõik olid vait.

„Läheme siit,“ ütles Issand Jeesus Püha Peetrusele. Hele helk hakkas põlema Tema pea kohal, ja röövliid olid esimesed, kes Tema ära tundsid. Nad langesid põlvili ning palusid tema õnnistust; ja niipea kui Issand oli teinud ristimärgi nende peade kohal, muutusid nad kolmeks õunapuuks, Kolm kohtunikku aga ajas rahvas külast minema.

Niisugused asjad sündisid noil ajal. Kuid nüüd ei ole meil röövliid metsades ega kõnni enam Issand Jeesus maa peal.

Tõlkinud G. M.

JUMALA ÕNNISTUS.

A. TAMMANNI NOVELL.

Pärjioja Kreuks oli raskesti haiže.

Kes ei tunneks vana Pärjioja Kreuksi, kõneles Vaimre kihelkonnas iğaüks. Ja tõesti - iğaüks oma kihelkonna elanik tundis Pärjioja Kreuksi. Oli kord pikse-õnnetus Vaimre kirikult tema madala puu-torni riisunud ja alustati koguduses korjandust uue ehitamiseks. Aasta-aruande

- Sada rubla, oli õpetaja-härra lahkeski vastanud.

- Sada rubla? Minu arvates oleks eestseisja-härra raske õnnetuse puhul ka rohkem võinud ohverdada. Minul, talumehel, mõlkus kodust välja sõites just niisama palju meeles, ağa eestseisja-härral on ju suur ja rikas mõis.

Foto Parikas.

Foto Parikas.

Karl Baars,

keda kaubandus-tööstusministri kandidaadina nimetatakse.

Paul Rinne,

kes viimasel malevõistlusel I võidu sai.

lehti teatas siis, et Pärjioja Kreuks sellejaoks tervelt sada rubla on annetanud. Kes teine võis ehk oleks võinud mõelda kiriku torni ehitamiseks sada rubla annetada? Kuid Pärjioja Kreuks võis ja tegi seda. Võis ja tegi niisama, nagu Vaimre tolleaegne kiriku-eestseisja v. Redlich. Tegid seda üsna sihilikult. Sest kui Kreuks koguduse hingekarjase juure sõitis oma veeringid ära viima, küsis ta enne sellelt järele:

- Kas õpetaja-herra ehk võiks õelda, kuipalju härra eestseisja õnnetuse puhul on ohverdanud?

Nii oli Pärjioja Kreuks siis varjatud uhkusetundeaga vastanud ja puhta saja-rublalise õpetaja-härra ette lauale nihtanud. See oli teda seekord arusaamatuses silmitsenud, sest alles esimest korda oli Kreuks siis niisuguse heldusega tema juures.

Kuhu läks ağa Pärjioja peremees ise, kui ta õpetaja-härra juurest tağasi tuli? Kirikusse? Ei, Kreuks ei läinud kirikusse. Ta läks oma vedruvankri juure, päästis hobuse ristpuu küljest lahti, istus vankrile ja kihutas kõrinal järsult kirikumäelt alla,

kihutas Vaimre alevikku, mis siinsamas kiriku külje all ja peatas kõrtsi ees.

Siin oli ta saagedasti varemalki käinud. Ainult selle vahega, et ta varemalt kunaği hobust kirikumäelt ülessõitmiseega väsitada ei tahtnud. Täna aga tegi ta seda, sest et tal vaja oli oma ohvrit õpetaja-härra kätte viia. Aga sõitis kohe jälle kõrtsi, sest et kusağil mujal parem ei oleks olnud sellest kõneleda, millest ta nüüd kõrtsis igale tuttavale kõneles.

Pärioja Kreuks kõneles nimelt sellest, kui jultunuks olla meie mõisnik v. Redlich minemas: ta julgevat iseği Jumalat pilkama kakata. Just kui keegi ei teadvat, et see eestseisja-härrale midaği ei oleks tähendanud, kui ta kirikule üsna omal kuulul uue kivist torni oleks lasknud päälle ehitada. Aga eestseisja-härra annetanud ainult sada rubla uue torni ehitamiseks, sada rubla, millest vähem iseği tema, Pärioja peremees, pole julgenud annetada.

Seda kõneles Pärioja Kreuks ja selleks oli ta ka täna kõrtsi tulnudki, ilma et õpetaja-härra juurest kirikusse oleks läinud.

Kõrtsis, siin oli Kreuksil alati tuttavaid, kes teda mõistsid ja keda ka tema ise mõistis. Olguği, et ta siin saagedasti muigeid näği inimeste nägudel, kes teda kuulsid. Aga Kreuks mõistis ka neid muigeid. Ta teadis, et paljud kadestundsid Pärioja peremehe jõukuse üle. Kreuks teadis ka seda, mis inimesed temast veel kõnelesid ja tema üle salaja üksteisele kõrvast kõrva sosistasid. Ta teadis, et paljud teda õigeks meheks ei pidanud, vaid tema jõukuse kavala kauba ja petise töö viljaks seletasid. «Tooğu tõendus!» otsustas ta niisuguste juttude puhul iseeneses. «Tooğe tõendus!» karjus ta paljudele jutustajatele saagedasti iseği otsekoheselt näkku, kui viina- ja õlleaur teda väljakutsuvaks muutnud. «Ja niikaua, kunni teie ühteği tõendust pole toonud sellele, mis te minu üle mõllete ja omavahel sosistate, ütlen mina teile, et te kõik lurjused olete! Kaebağe minu päälle selle eest, kui tahate ja ma tahan näidata, et ma teid veel kõiki türmi võin pista!»

Ka seekord näği Kreuks muigavaid nägusid, kui ta jutustas oma viimasesest annetusest Vaimre kiriku uue torni hääks. Et Pärioja peremees jõukas oli ja et see jõukus tal nagu mingisuguse salaja jõu kihutusel kiiresti kasvas, seda näğid ja teadsid kõik. Aga et Pärioja peremees ka helde võis olla, seda polnud senni keegi kuulnud.

Pärioja peremees polnud kunaği ih-

nuskoi, kui tegemist oli väljaminekuteğa nende päälle, kes elasid Pärioja talu ilusa elumaja viies tağumises toas. Kuid kinnine oli ta alati, kui tuli kauğast avada neist ruumidest väljaspool. Kinnine oli ta ka alati, kui tema käest midaği paluti, mida tasa ei olnud teenitud tööğa. Kerjajad ei tulnud kunaği Päriojale, sest et nad juba eite teadsid, et nad säält tühjalt tağasi lähevad.

Ja nüüd korraga on Pärioja peremees Vaimre kiriku torni ehitamiseks sada rubla annetanud?! Päälegi veel, et Pärioja peremees kunaği kirikus ei käinud ja pastoritest kunaği hääđ ei kõnelenud. Õpetaja-härra oli seda juba kantslisiki kogudusele teada annud. Oli teada annud, et Jumal kiriku eestseisja-härra kõrvale veel teise lahke annetaja on saanud: Pärioja Kreuksi. Ja õhtul, kui kaarikud kõrtsi juurest juba mõõda kihelkonda laiali olid veerenud ja kui ka Pärioja Kreuks ise kõrgel neljarattalisel vedruvankril Pärioja õuele kihutas, teadis loost juba terve kihelkond.

Esimesele üllatusele järgnesid varsti teised. Kui lähemal nelipühil mitmekümnepäädline kerjajaterida Vaimre kiriku ees andeid ootas ja iga lüli selles reas pehme odrakaraski pihku sai, siis lisati selle juures igaühele juure: Pärioja peremees on lasknud saata. Ning järgnevate aastate aruande-lehtedel, mis Vaimre koguduse liikmed uueaasta esimesel päeval kiriku juurest ostsid, leidis igaļpool eraldi nimetatuna Pärioja Kreuksi nimi, kes on annetanud koguduse vaeste hääks sada rubla, kirikukellade hääks 25 rubla, kiriku-õpetajate leskede hääks 25 rubla, misjoni-töö hääks 10 rubla ja veel mõninga muuği asja hääks ühe ja teise summa, suurema kui teised kogodusliikmed, kelle annetused kadusid nimetult aruandelehe üldnumbrite räğastikku.

Ja sellepärast tundis nüüd igaüks Pärioja Kreuksi. Tundsid teda ka Vaimre kihelkonna kerjajad, kes sellest ajast päälle enam kunaği Päriojalt tühjalt tağasi ei pööranud. Tundsid ja vangutasid kaheldes pääd, kui ikka veel salasosin kõrvust kõrvu käis: mis viğa jagada varandust, mis lõepoolest kunaği tema oma pole olnud! Mis viğa hääđ teha varanduseğa, mis ainult murdosa sellest, mis kavala kauba ja petise tööğa ära kistud teiste inimeste käest.

Kas oli tõesti õigust Vaimre hääteğija Pärioja Kreuksi kohta niiviisi kõneleda? Näis nagu oleks mingi näğemaņu võim iseği vihameeste õnne tema kasuks pöö-

SAKSA KUJURI W. KRIEGER-HERRSCHINGI LOOMAPLASTIKA.

Ahv.

Õökull.

ranud. Kes oleks võinud uskuda, et Pärrioja Kreuksi venna hukumine kaugeta laendikl suurendama pidi Pärrioja põllulaendikke. Naagu tuli ja vesi olid nad piirinaabritena üksteise kõrval elanud, üks Mäe- ja teine Ala-Pärriojal. Kuid omel sündis see nii, et kui Ala-Pärrioja peremeest enam ei olnud, siis koha ühes kogu varandusega tervelt Mäe-Pärrioja Kreuks päris ja ta Mäe-Pärriojaga ühendas ühiseks suureks Pärriojaks. Sellest hoolimata, et Ala-Pärrioja peremeest testamendi teel kohta oma abikaasale oli tahtnud pãrandada,

Hakk.

naagu teadis kõnelda kuulujutti Vaimre kihelkonna rahva keskel. Kuid vallamaja oli sõja ajal tuleroaks langenud ja imelisel kombel oli tuleõnnetuse ajal teiste hulgas ka Ala-Pärrioja peremehe testament jäljetult kadunud. Ja kuna peremehel ei olnud vanemaid ega lapsi, päris Ala-Pärrioja tema ainukene vend, Mäe-Pärrioja Kreuks — seaduse teel. Pidi küll ka Ala-Pärrioja noor perenaine sellest osakese saama, kuid see uputas enese varsti Pärrioja sügavasse veehauda ja Pärrioja Kreuksil oleks tulnud ainult matuse kulud kanda, kui ka-

dunu omaksed teda ka neist ei oleks va-
bastanud.

Nüüd oli Pärjoja Kreuks raskesti haiže. Juba kümnendat päeva näris raske pala-
vik tema tuģevat keha, juba kümnendat
päeva lõõtsus Kreuksi senni põdemata rind
kuumust valus vaevlemist kopsudest ja
süda taģus tuksatusi niisuģuse kiiruseģa
naģu oleks lähedal mingisuģune tähtaģ,
milleks suure rutuģa lõpetama peab veel
külluses taģavaraks olevate lõõkite rida.

Pärjoja perenaine, kes hoiģava haiže
voodi juures valvas, ootas juba ammuģi
rõhuva hirmuģa, et elavhõbe kraadiklaasis
üle selle kriipsu tõuseb, mille arst elu ja
surma piirijoonena oli ära märkinud ja
mis pidi vaiģistama lõõtsuva rinna ning
kaikestama ruttavad südamelõõģid. Kuid
veel viibis see silmapilk. Elavhõbe oli
küll nii mõneģi korra piirikriipsuni ulata-
nue, kuid säält jälle naģu kokkudes sammu
taģasi põrģanud. Perenaine oleks võinud
õnnelik olla selle üle, kuid ka seda ta ei
olnud. Ennemini täitis minģi õudne hirm
tema rinda, kui elavhõbe saatustlikult piiri-
joonelt jälle taģasi põrkas, astumata otsus-
tavat sammu.

Oudne hirm! Mispärast? Mille eest?

Seda teadis senni ainult Pärjoja pere-
naine. Kuid Pärjoja perenaine kartis, et
endine saladus ka teistele teatavaks võib
saada. Saladus?... Oli see üldse minģi-
suģune saladus. Pole siis enneģi kuulnud,
et rasked palavikuhaieģed iģasuģuseid
mõttetusi sonivad. Kuid vaevalt olid ta
mõtted niisuģuste vabandusteni jõudnud,
kui nced jälleģi kaikema pidid. Kaikema
pidid haige suust kostvate sõnade õudses
kohinas:

- Mina põletasin!... Mina tapsin!...
Mina varastasin!...

Meeletus! Mis võis olla tõtt, neis sõna-
des. Siis oleks pidanud ju ka tema sellest
teadma, tema, Pärjoja perenaine, kes juba
27 aastat oma mehe kõrval päevasi päeva
mõõda saatnud, kaasa elades temaģa
kõik muudatused, kaasa tundes kõik Pär-
joja õnned.

Pärjoja õnned? ... Kas oli üldse ku-
naģi õnne olnud? ...

Jälle huuģasid kõrvus haiže mõttetud.
(kas siiski mitte mõttetud?) sonimised:

- Mina põletasin!... Mina tapsin!...
Mina varastasin!...

Kui ometi jääks tema nende ainukeseks
kuuljaks! Kui ometi ei satuks keeģi võõ-
ras haiže voodi ääre silmapilģul, mil ta
niiviisi sonib! Vähe veel sellest, et nad
kõrvast kõrva sosistavad ja muiģavad:

»mis Pärjoja peremehel viģa võõrast vara
jaģada!« Peavad nad nüüd, ka tema enese
suust veel kuulama sõnu, mille ümber iģa-
üks oma soovi ja luulelennu kohase sisu
võib kududa, sisu, mida tõelikult kahile-
mata olemas ei ole neis sonimistes.

Haiže avas silmad ja vahtis mõttetult
lakke. Näģu õhkus kuumusest, naģu tu-
line ääs. Oli jälle silmapilk, mil põrkas
taģasi elavhõbe saatustliku kriipsu juurest.
Perenaine nihutas end haiže nähtavale ja
kõsis, naģu ta neil silmapilkel nii saģe-
dasi küsinud:

- Kas on nüüd jälle natuke parem?

Haiže lõõtsutas naģu võtaks ta hooģu
vastamiseks. Püüdis end nihutada, kuid
pinģutused rauģesid taģajarjetult.

- Jumal seda teab... kuulduks viimaks
kaeblik kahin üle huulte.

- Kõnelesid nii imelikku juttu nüüd, kui
maģasid... tähendas perenaine haiže
pääd kõrgemale kohendama hakates.
Kuid nüüd sündis midaģi, mida perenaine
oodata ei mõistnud. Naģu välk oleks ta-
banud haiģet, kui perenaine oma taģasi-
hoidluga oli ta oma kätetoel voodis pool-
istukil, vaibad libisesid rindadelt, pää ajas
end kramplikult püsti, kuumusest õheta-
vatelt palģeilt kadus silmapilģuks veri ja
silmaģes lõõmas isesuģune võõras põr-
ģulik helk.

- Mis ma kõnelesin?... Mis ma kõne-
lesin!?... Mis ma kõnelesin!!...

Haiže kisendav küsimine muutus kor-
dudes meeletuimlikuks kaebavaks kriiģu-
miseks. Selle lõppedes vajus ta jõuetult
patjadele taģasi, mida kokkunud pere-
naine veel mahti ei saanud kõrgemale ko-
hendada. Peremehe rind lõõtsus haiģla-
sest ärevusest. Silmad vajusid jõuetult
kinni. Huulte nurkades näis imelikka tuk-
satusi. Hoiģamine läks tuģevamaks.

Nõutult püüdis ehmatanud perenaine
haiģet rahustada.

- Eģas' siis midaģi niisuģust ei olnud...

Ta ei saanud aģa veel jätkataģi, kui
juba kordus endine ärevus:

- Mida niisuģust?... Mida niisu-
ģust?!...

- Vaiģista ennast, mitte midaģi, mitte
midaģi, mehekene, see oli ainult sonimine,
haiģed sonivad ju ikka, - katsus pere-
naine ettevaatlikult vaiģistada.

Ta tahtis midaģi küsida. Ta otsis pa-
rajasti sõnu, ta leidis järsku, et ta neid
otsima peab; kuid enne kui mõtted kü-
simise üle selģusele jõudnud, algas haiže
ise:

- Olid sa üksinda toas?
- Üksinda.
- Teisi kedaagi ei olnud?
- Ei.

Väike vaheaeg.

- Mul on hirmus raske... kostus haige ohkamine perenaise uute mõluste vahele. See jahmatas. Abitult püüdsid ta käed midaagi toimetada, mis võiks kergendada haige kannatusi, jäid aga nõutult tegevusest.

- Kas ei saadaks õpetaja-härra järele... Oleks pidanud seda juba varem...

- Kas tõesti nii raske, mehekene?... Jumalukene küll!

rattaline vedruvanker, uhke sõidutäkk ees, Pärjoja õuest välja. Sõitis Vaimre kirikumõisa poole...

Ohju. Pärjoja peremehe ruumides on palju võõraid. Nad on tulnud kutsumata, olles arvamisel, et lood peremehega tõsisemaks on muutunud. Sest nii oli see ikka: kui kusaõill haige juurest sõitis hobune tühjalt kirikumõisa, ainult mees kutsarina pukis, siis tähendas see tõsise lõpu algust. Ja siis tulid inimesed ümbruskonnast tõsiste sammudega ja veel tõsisemate nägudega, kurblik-kaastundlik

Foto Parikas.

Talvine maastik.

Nüüd toimetas perenaine elavamalt, kui kunagi enne. Nihutas haige tinarasket keha, kohendas tema pääalust, andis talle juua, seadis külme niiskeid rätikuid ja kuumale otsaesisele. Tegid ta seda selleks, et edasi nihutada varitsevat saatuslikku lõppu, seda ehk koguni taõgasi tõrjuda? Võib olla.

Perenaisel hakkas millegi pärast nagu hirm õpetaja-härra tuleku ees. Mispärast? Ta ei teadnud seda. Kuid ometi avaldas ta haigele viimaks oma tõrjuva küsimise:

- Ei tea, kas ikka maksab kutsuda?...

Haige viivitas silmapilgu, viivitas teise. Kuid siis vastas ta, et see tema kindel soov on.

Vähe aega hiljem sõitis kõrge nelja-

helk silmades, kaebav värin hääldes. Perenaine vabandas, et kutsuks neid haige juure, kuid ehk ei olla see hääd, sest haige maõgab, ja ehk olla halb, kui haige ärkab.

Kuid kas ta aõga maõgas? Kas ei olnud teises toas kuulda Pärjoja Kreuksi kõnehääld? Kas ei olnud kuulda iseõgi perenaise vastamist tema kõne pääle?

Tähelepanematult olid mõned toasõlõjad, enamasti naisterahvad, oma istimeõtega ukse lähemale nihkunud, mis viis tuppa, kus Pärjoja Kreuks lamas haõgena. Ja kuulamata kellegi kõnet siinpool seina, püõdsid nad tabada iõga hoiõgamist, iõga sosinat, iõga sammu, iõga krõbinat, mis kuuldus seina taõgant, kus lamas Pärjoja peremees.

Oiġe, Páριοja peremees kõneles tõesti. Kes tahisid kuulda, need ka kuulsid seda. Kuulsid Páριοja peremehe häält, kuulsid iseġi Páριοja peremehe üksikuid sõnu. Kuid missuġuseid sõnu? Seda ei kuulnud keegi, ehk kui kuuliski, siis ei teadnud keegi, mis ta kuulis. Keeġi arvas kuulnud olevat, et Páριοja peremees oli palunud andeksandmist. Teine, et Páριοja peremees kisendanud surma. Kolmas, et neednud. Kuid keda, mida? Selle kúsimuse juures tuhminesid teadmised siinpool seiná. Teiselt poolt aġa kuuldusid veel ainult perenaise árevad sammud, tema meelitused ja hääliitsused haiġele, kõnelevale, kuid siiski vaikivale haiġele...

Siis haukus koer, ja vedruvanker sõitis kõrinal õue. Opetaja-hárra oli tulnud...

Kui ta mustas manillis tuppa ilmus, tõusid võõrad kahinal pústi. Teretas esimesena perenaist, kes nutvail silmit talle vastu ilmus. Teretas ka ootavaid võõraid kõiki káttpidi. Siis póõras haiġetoa poole, perenaine õpetaja ees, võõrad vaikselt õpetaja járel, arġsesse kauġusse peatama jäädes voodist, mille áäre astus õpetaja-hárra perenaise saatel.

Sáál ta núúd lamas, see tuġev ja tubli Páριοja peremees. Páá suurtesse lumi-valġettesse pajadesse vajunud, silmad lakke vahhiimas, úks kási vaiba all, teine lõdvalt vaiba páále laskunud, mille all haiġe rind kuumust lõõtsus. Vaevalt kuuldavalt võttis ta vastu õpetaja-hárra tereuse, ilma et end oleks liġufanud, oma náġu tema poole póõranud. Ainult úks selġem sõna kostis ta huultelt, kui õpetaja-hárra haiġe tervise járele kúsis: „Raske on!...”

Opetaja elukoġenud náġu láks tõsiseks. Ta vaatas silmapilġu nõutult haiġe otsa, astus siis paar sammu võõraste poole ja palus, et need teda silmapilġuks haiġega úksi játaksid. Võõrad lahkusid, úhes nendega ka Páριοja perenaine, kelle silmad pisarais ja náġu niisamuti õhetamas, náġu haiġel enesel.

Oli, náġu oleks mingisuġune uus elutsatus haiġest korraġa lábi káinud. Ta kaotas jársku endise liikumatuse, toetas káed vastu voodit ja surus enese poolistukile, káhistades, enne kui õpetaja veel midaġi kõnelema oleks saanud hakata:

- Opetaja hárra!... Opetaja hárra!!... Opetaja hárra!...

- Rahustáġe ennast Páριοja peremees, rahustáġe, teie olete vist kúll váġa raskesti...

- Haiġe, hinge põhjani haiġe... ah... ma ei suuda enam, ma ei suuda...

Uuesti katsus õpetaja haiġet rahustada. Selle silmileek, selle káhisev ahastus ja värisevad liikmed kõnelesid rohkem, kui õpetaja silmapilġul vastu võtta suufis. Alles siis, kui esimene kohkumiskohmetus mõõdunud ja haiġe pajadele taġasi vajunud, märkas ta haiġet paluda, et see edasi kõneleks.

Ninġ siis tuli õudne silmapilk. Páριοja peremees paljastas oma hinge. Kate káte járele kerkis ta súdame saladusilt, millesse senniajani keegi ei olnud suutnud selġet pilku heita. Opetaja-hárra kuulis, et Ala-Páριοja peremees mitte vaenlase kuulist ei olnud lanġenud, vaid et teda oli sihtinud ja tabanud Máe-Páριοja peremehe poolt juhitud kási, kelle vaeva oli tasunud Máe-Páριοja peremees. Opetaja-hárra kuulis ka, et ei oleks maha põlenud valámaja ja hávinenud Ala-Páριοja peremehe testament, kui ei oleks olnud Máe-Páριοja peremeest, kelle raha tasus tule-súútaja ja testamendihávitaja vaeva. Ei olnud Máe-Páριοja peremees ise kedaġi tapnud, ise midaġi põlema súúdanud, ise midaġi hávitanud. Kuid ometi ei oleks midaġi súndinud ilma Máe-Páριοja peremehega. Ei oleks leitud ilma Máe-Páριοja peremeheta viieteisikúmne aasta eest ka Arukalda Juhaniit Salulaane mánnioksasti úlespooduna, varsti párast seda, kui Ala-Páριοja perenaine enese Páριοja veehauda uputas. Võib olla oleks Rammusaare Peeterġi sõjast elusana taġasi póõranud, kui Ala-Páριοja peremehe surmamine teda kihutanud ei oleks meeleehtel ka enesele surma otsima. Ainult need kaks inimest olid kord pühendatud olnud Máe-Páριοja peremehe saladustesse, kuid need kadusid, ja siis jái Kreuks oma saladustega úksi. Tal oli jõudu seda kanda, sest ta oli ju núúd mõlemi Páριοja omanik, oli Páριοja peremees. Páριοja, mis kord sellepárast kaheks lõhutud, et temal oli vend, kes oma osa nõudis, oli núúd jálle úks, ja Andres Kreuks tema ainukene juhtija. Ei piinanud teda need kolm-neli inimesehinge, kelle ohvriġa Máe- ja Ala-Páριοja uuesti kokku liidetud, sest need olid ju Páριοja Kreuksi võitluse-ohvrid ja missuġune võitlus lõpeb ilma ohvrideta, ilma lanġenuteta? Lanġeġu úkskõik mis, kas elav orġanism ehk mõte, mida kannab elav keha, mis on selles vahet. Kui poleks lanġenud need elavad kehad, siis oleks pidanud lanġema Andres Kreuksi mõte - killustatud Páριοjat uuesti úhte liita

ja ise selle valitsejaks lõusta. Mis poolest oleks Pärvoja siis õnnelikum olnud, Pärvoja, kelle uhket elu ja lokkavaid viljaväljasid nüüd tundis koogu Vaimre kihelkond, niisama nagu tema peremeest, Pärvoja Kreuksi.

- Nüüd olete kuulnud, nüüd teate kõik. Ma olen neetud, ma olen andeksandmata pattu teinud. Ma ei palu midagi, ainult kõneleda tahisin, et saaksin jagada oma kannatusi. Ei ole senni keegi neist kuulnud...

teenistusi kirikus, mille torn ehitatud verega võetud veeringail! Neliteistkümme aastat verestnõretavat kellahelinat sellest tornist üle koogu kihelkonnal! . . .

Pärvoja peremehe kõne äratas kirikuõpetaja mõtteist, mis teda valdanud:

— Opetaja-härra, ma ütlesin juba — ma ei palu midagi! . . . minu jaoks ei ole enam andeksandmist . . . Ta pööras näo õpetaja poolkõrvale. Silmist veeresid pisarad kuumadele palgetele.

— Andeksandmine on Jumala käes!»

Foto Vannas.

Esimene Eesti malevõistlus.

Viimane partii kahe esimese mängija vahel: paremal pool Paul Rinne (võitis), pahemal pool J. Tünn. Keskel J. Sitska, Tallinna Eesti Maleseltsi esimees.

Tummana oli õpetaja päält kuulnud, mis Pärvoja peremees kõneles. Kuis oli selle mehe kaju muutunud tema silmis nende mõningate minutite jooksul! See ei olnud enam see Pärvoja peremees, keda ta tunnud sellest saadik, kui hakati uut torni ehitama Vaimre vanale kirikule ja kui Pärvoja peremees selleks sada rubla tema ette lauale sirutas. See oli keegi teine, keegi, kelle hing talle mõistatuseks veel nüüdki, mil kõik kaited selle päält tõmmatud. Neliteistkümme aastat jumala-

vastas õpetaja tõsiselt. — Jumal on kuulnud sinu ülestunnistamist, ei ole pattu, mida Kõigevägevam andeks ei võiks anda kui ta on patuse kahetsemist kuulnud.

Siis kutsus õpetaja võõrad tuppa. Need ilmusid, tuhat arusaamatust nägudel. Ei teatud, et õpetaja-härra Vaimres kellegi haigeega nii kaua üksinda oleks jäänud, kui nüüd Pärvoja peremehega. Perenaine oli surnukahvatu. . .

Mida küll oli kõnelenud Pärvoja peremees? mida küll oli kuulnud õpetaja härra?

Ainult need olid nüüd küsimised, mille päale otsiti vastust. Otsiti Pärvoja pere-mehe ja õpetaja-härra nägudelt. Kuid need olid mõlemad tummad, sõnatud nagu ennegi.

Armulaua-talitus haige juures oli lühikene ja harilik. Selle lõpul lahkus õpetaja kohe. Nais nagu oleks ta meeleldi hoidunud kõnelemast võõrastega, kes olid tulnud Pärvojale.

—Haiigel on äärmiselt raske, oleks hää, kui teda täna keegi ei eksitaks!

Ja nii lahkusid ka kõik võõrad ühes õpetajaga Pärvojalt.

Õõsel heitis Pärvoja Kreuks hinge.

Pühapäev. Jumalateenistus on lõppenud. Kuid veel on Vaimre kirik rahvast täis. Sesi täna maetakse kirikus Pärvoja Kreuksi. Sääli ta puusärk juba lähenebki altarile läbi rahvamuru. Puusärki järele Pärvoja perenaine, kokkuvajunud surnukahvatü. Teda toetab poeg, kes sõitnud linnast, kus ta töötamas advokaadina. Siinsamas nende järel kaks peenes leinariides naisterahvast — Pärvoja peremehe tütre. Kaua aega pole kedaagi neist kolmest Pärvojal nähtud. Kooli lõpetades on nad kõik sääli lahkunud ja jäänud. Miks? Seda ei teadnud Vaimre kihelkonna rahvas, nagu ta ei teadnud palju muudki, mis puufus Pärvojasse, ja tema peremehesse ja selle perekonda. Nad teadsid ainult, et Pärvoja peremees oli koolitanud kõik oma lapsed ja nad tublide inimestena Pärvojalt välja saatnud. Nüüd olid nad üle hulga aja jälle siin koos — Pärvoja peremehe puusärki ümber. Tõsiste nägudega, silmis leinapisarad.

Neil ei tarvitsenud häbeneda oma isa puusärki ümber seistes, nagu ei tarvitsenud häbeneda ka Pärvoja perenaisel. Teadis ju Vaimre kihelkonna rahvas, kes oli Pärvoja peremees, kuid veel mõjuvama kõneles sellest nüüd Vaimre õpetaja-härra kadunu puusärki ees. Súdamliku ülistusega tuletas hingekarjane meele kõrget ja puhast mälestust, mis Vaimre kihelkonda järele on jäänud Pärvoja peremehesi. See mälestus on kustumatu, on unustamatu. Selle igal üksikasjal lehvib Jumala õnnistus, kelle näpunäiteid alati on tähele pannud Pärvoja peremees, kelle töid ja talitusi taevane Isa sellepärast ka igal sammul on õnnistanud. Kes seda ei usu, see mingu Pärvojale ja vaadaku, kuidas iga põllupeenra kohal Jumala õnnistus lehvib. Uhke võib olla perekond, kellel on olnud niisugune isa, uhke koogudus, kellel niisugune liige.

Nii kõneles õpetaja hinge kinnipidavalt kuulavale kogudusele. Ja kes võis nüüd veel kahelda õpetaja-härra sõnade tõsiduse juures, mis kõneldud kaastundlikult trööstimisega selle järele, kui kolmveerand tundi nelja silma all on kuulatud surija viimaseid seletusi.

Pärvoja peremees sánõitati mullapõue, nagu Vaimre kihelkonna jumalakarlikuma, tublima ja parema mehe kohane. Mustendav, leinav rahvamurd haua ümber, mille põhja laskus puusärk Pärvoja peremehe enese toetusel ülesseatud kellaheлина saatel, mis kõlas Pärvoja peremehe enese abiga ülesehitatud Vaimre kiriku tornist.

Lilledesse ja pärjadesse uppus kalmu künõgas, mille all puhkas nüüd parem mees Vaimre kihelkonnas, kelle elu ja tööd õnnistanud Jumal . . .

IDEAALMATERIALISM.

Idealistid on unistajad, küll anderikkad ja suure hingeaga.

Materialistid on võimumehed, väga osavad.

Viimastel poleks asu ega elu, kui õhkkond oleks lage ideedest, ideaalidest. Selle eest ja seda tundes, aga mitte tänuks, vaid kavaluse pärast, heidavad nad aegajalt mõne suurema kondi omast saagist ideaalide altarile. Neile lauldakse kiidulaule. Nad on rõõmsad kahekordselt. Nende vekslid on prolongeeritud.

Idealism astub aga välja unistamise ajajärgust.

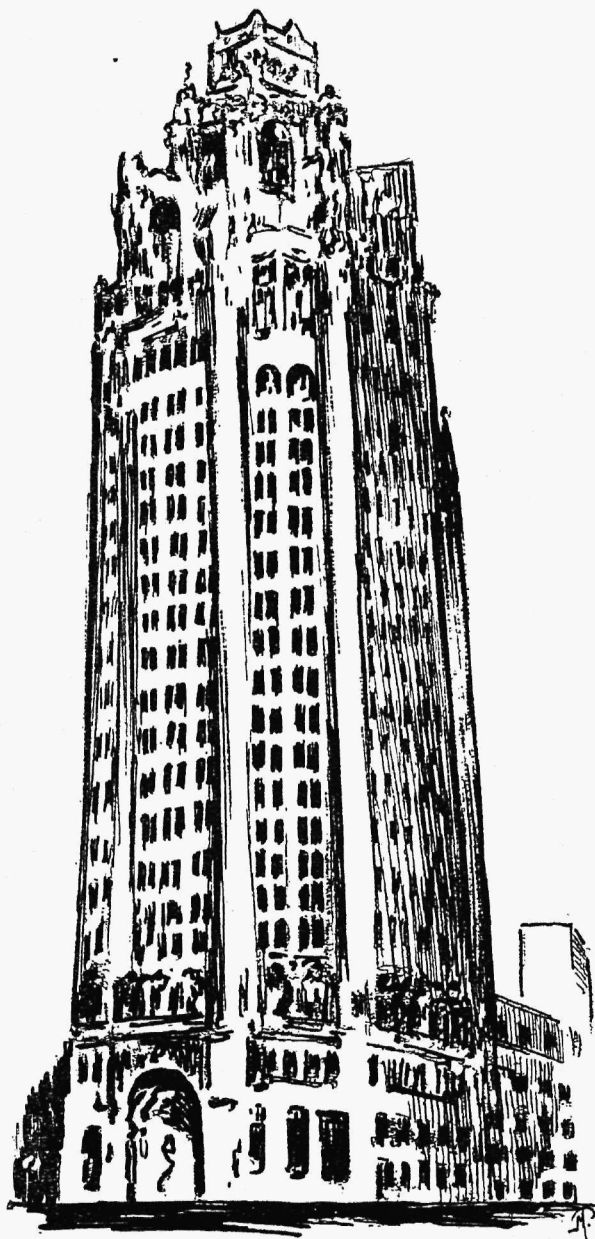
Teda sunnib kisendav häda.

Kui kaua peavad demagoogid, parasiidid ja halastamata egoistid valitsema? Nemad on tõepoolest vähemuses. Nemad hävitavad ja kihutavad. Nemad teevad sõda ja „rahu“. Nemad orjastavad kirjandust, kunsti, riiki ja kirikut, tervet kultuuri. Nende teod on kavald, nende sihid varjatud. Oma vastased muravad nad maha. Nemad laotavad laiali vaevaateid ja kihvtitavad ära hingeõhu kurjemini kui kihvtigaasid.

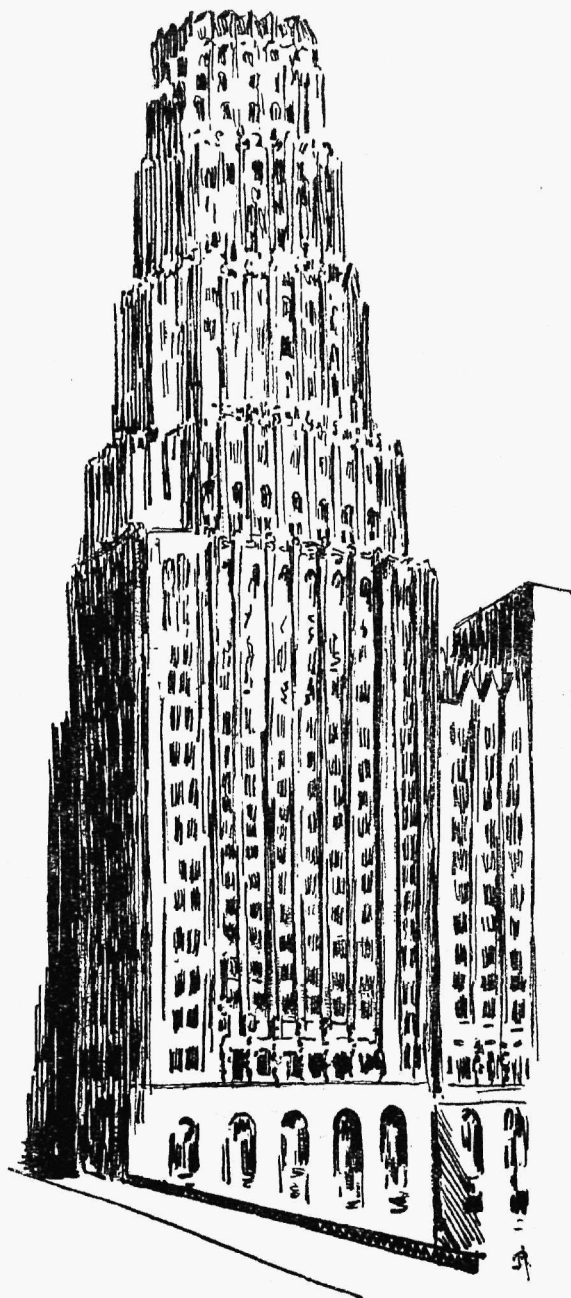
Kui kaua peavad idealistid seda kannatama?

KÕIGE ILUSAMATE MAJADE KAVANDID.

Chicagos kuulutati mõne aja eest võistlus kõige ilusama maja kavandi peale välja. Võistlus oli rahvusvaheline, sellest võtsid maailma tähtsamad arhitektid osa. Esimene auhind oli 50.000, teine 20.000, kolmas 10.000 dollarit. Esimese auhinna sai ameeriklane John Howell (New-Yorkist), teise auhinna, Soome arhitekt Eliel Saarinen. Siin all nende kavandid.

John Howelli kavand.

Eliel Saarineni kavand.

Noorsugu, rikkumata haritlased, kõik õiguse ja tõe pärast kannatajad peavad endid mobiliiserima.

Teadke, teid ei ole vähe. Ainult koguge endid.

Materialistid on arad. Häbematus, jultumus on nende alasti oleku viigipuulehed. Kõik terroristid on karlikud. Seadke neile vastu ideaalne türannia.

Kas iseseisvuski ei ole hädaohus muidu?

Ükski pettus pole nii paha, kui meelsuse võltsimine: Materialistid püüavad esineda aumeestena, idealista koormatakse kõiksugu jälkustega. Vastik on süütul ennast avalikult „puhastada“, kui teda teised määrivad „ideaalide“ nimel ja abiga. Nii mõnigi saab asjata märtriiks. Kes oskab paremini asju ajada pettuse teel ja õiguse nimel, kui järjekindel materialist?

Ajamärgid kuulutavad kadu kõigile ülekohtustele, toorele omakasupüüdele kõigis varjundites. Meie oleme juba astunud tuntavalt konsolideerumise ajajärku. Ülirõõmustav nähtus. Aga kui suurel määral on seda juhtunud — teadlikus? Või on seda teinud oma tõukejõuga — praktiline elu? Kas peame ikka norus peaga selle „elu“ taga lonkama?

Miks muutub meil kõik nii bürokraatlikeks?

Usk tõuseb paberite ja ametliku kirjavahe tuse sisse.

Karjeer on jälle au sees.

Heitke pilku kulisside taha! Missugused intriigid! Missugune kadeduse organisatsioon! Nurga tagant kallalekippumine! Materialistide rõõm ja lõikus!

Ehk vaadake kaugemale. Miks on rahvusvahelised küsimused ikka hädaohus? Ikka seesama egoism kõiksugu ilusate ettekäänete taga, nagu rahvuslised ja kihilised huvid, kaubanduse ja tööstuse huvid ja tuhanded teised huvid. Kes jõuab kõiki neid asju läbi harutada? Ja nõnda jätta ka ei saa.

Kas ajakirjanduses ja parlamendis tõesti peaks lõpulikult võimata olema tõtt nõuda ja leida? Kas nende „võim“ peab tõesti igavesti mängupalliks jääma? Kas siis mitte kuidagi ei saa kirikut küla keskele seada ja asju teadusliku õigluse ja erapooletusega kaaluda, kõiki ajakohaseid mõisteid loogilikult ja moraalselt puhastada?

See ei tohi võimata olla.

Idealistid ei tohi endid vabandada mitte mingisuguste põhjustega. Nad peavad reaalse elu keskele astuma, isekeskis ühendusi looma, oma mõju maksma panema ajakirjanduses, parlamendis, seltskonnas, massi hulgas. Nad peavad tegevast ühendust hoidma rahvusvaheliste tõsisemate liikumistega. Nad peavad kõigepealt ise üksteist leidma ja algatusjõudu hoopis uutel optimistlikel alustel üles näitama. Nad ei tohi mitte ikka endid lükata lasta, vaid peavad ise tõukejõuks saama.

Seisukord ei ole lootusetu. Esimene asi on — idealistide mobilisatsioon. Eesmärk on — mateeria seadmine ideaalide teenistusse. Abinõud — organisatsioon ja propaganda. Töö ise on — universaal-entsüklopeediline. Kuidas seda teha?

Uus selts? Jälle põhikirjad, registreerimised, komisjonid, koosolekud? Hirmus küll, võib olla, möödapääsemata. Aga mitte kohe. Enne — mõtete- ja kirjavahetus, sõpruse ja usalduse kinnitamine. Kavad ei suigu. Ringid on enam-vähem teada. Aeg nõuab oma. Ajatarbe tõlgitsejad tõusevad esile. Rühmade eeskavad ja ajaprobleemid tulevad paratamata revideerimise ja asjalikult heatahtlise arvustuse alla. Kihtide ja klasside huvid tulevad kokkukõlla viia. Äärmuste vahel peab süntees leida olema. Kui seda ei nähta, siis on tegemist doktrinäärse kangekaelsusega, mis elab ikka veel imperialistliku vaimu parandusest. Imperialistliku taktika ja dogmatistliku terrori asemele pahemalt ja paremalt poolt astuvad idealistlikud heerosed materialismi vahendiks sundides kuldvasika kummardamise asemel. Põhimõtteliste lõpmatute targutuste asemele astub selgus ja tegu.

Ideaalmaterialism ja viimaks idealistide tegu materjaalses ilmas, loov töö enam kui tehnilise huviga, enam kui stabiilsete vormide leidmine, ta on viimseks elu sügavamate nõuete teostamine, õigustatud hingeliste tarbete rahuldamine ja teede tasandamine nende vaigistamiseks.

Ideaalmaterialism on praktiline, tegev idealism, selleks et pisikeste inimeste pisikene silmapilgu rõõm võiks saada kestvama õnne maitsemiseks ja avada väljavaateid kaasainimeste õnne rajamiseks.

Keda see veetleb, tulgu kaasa.

E. T—nn.

HEATEGIJA.

STEFAN GROSSMANN.

Tõlkinud M. S.

1918. a. näärpäeval kuulutas Ameerika miljonäär Charles M. E. Chugge New-Yorgi lehtedes:

Olen otsustanud noorele proletaarlasele, kes tõendused toob, et ta kümme aastat söekaevandustes töötanud, abiraha reisiks ümber ilma anda. Reisikaaslaseks oleks minu sekretäär. Reis läheks üle New-Yorgi Jaapanisse, Malai saarestikku, Indiasse, üle Punase Mere Euroopasse. Euroopas oleks peatuspaikadeks Riviera, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Skandinaavia, Venemaa. Sealt läheks teekond üle Krimmi Väike-Aasiasse, Egiptusse, Kesk-Aafrikasse ning randa mööda Kaplinna. Osa reisist oleks Austraaliale pühendatud. Reis kestaks kolm aastat; valmistuseks (keelte õppimine j. n. e.) elaks kandidaat aasta New-Yorgis. Kandidaerida võivad kaevandustöölised, kes vähemalt kolmkümmend aastat vanad.

Tingimused:

1. Kandidaat peab vähemalt kümme aastat mõnes kaevanduses töötanud olema.

2. Tal peab loomulikku mõistust, elavat tähelepanuvõimet ja temperamenti olema.

3. Ta peab kohustuma peale reisi lõppu samas kaevanduses veel kümme aastat töötada.

Soovitusi võimatu kasutada. Abirahasaaja valivad kuus rippumatut meest, keda mitte mina ei nimeta, vaid Ameerika tähtsamad kirjanikud.

Reisikuludeks määran 30.000 naelsterlingit. Reis saab olema kõigi mõnusustega varustatud.

Mina ise soovin abirahasaajat alles peale reisi tundma õppida.

Charles M. E. Chugge.

Kõik tehti korralikult ja õiglaselt. Umbes 6000 palvekirjast valis komisjon 240 eriti tähelepanuväärilist. Siis otsutas loos. Kolmekümnekahe-aastane kaevandustööline Francis Rooth New-Orleans'ist oli õnnelik reisikandidaat.

Rooth oli poissmees; ta näis välispidi küll juba neljakümneaastasena, sest keegi ei tööta kolmteist aastat kaevanduses, ilma et see jälgi jäta. Ta habernik nägu oli tõsine ja kõhn; silmad vilkad, kuid ometi kurbmeelsed; ka pikk, sale keha oli ju veidi küüru vajunud. Noormehena oli ta luuletanud; luuletused

lisas ta palvekirja juure, kuigi ta ise joovastava noorusea toodangust enam suurt aru ei saanud. Üldse polnud ta palvekirja päris tõsiselt võtnud, vaid oli selle rohkem nalja pärast kirjutanud ning ära saatnud. Ta ei oodanud, et seda tähele pandaks. Kui teda ühel hommikul kaevandusest aktsia-seltsi kontoris kutsuti ja teatati, et ta herra Ch. M. E. Chugge'i abiga kolmeaastase ilmareisu pidi tegema, siis ei olnud ta esimesel pilkel õnnelikki, sest ta kuulis küll sõnu, kuid ei mõistnud sisu.

„Te ei naeratagi?“ küsis ametnik.

„Oo, siiski,“ vastas Francis ja katsus rõõmsa näo teha.

Talle loeti veel kord kõik tingimused ette. Ta pidi alla kirjutama.

„Tähtis on ainult üks,“ ütles ametnik: „Peate kohustuma, et peale reisi jälle kümneks aastaks meie teenistusse astute! Herra Charles M. E. Chugge ei taha teid teie tegevusest jäädavalt välja kiskuda ja nõuab seepärast, et te teda õigustaksite — kuigi seda vist tarvis ei saa olema! — teid kas või väevõimul jälle kaevandusse viima. See on muidugi äärmine võimetus, mida meil vist karta ei tarvitse. Lepingut tehes peab aga kõige peale mõtlema!“

Francis Rooth kirjutas alla.

Aasta otsa elas ta New-Yorgis, õppis Saksa keelt, Prantsuse keelt, Itaalia keelt, õppis suursuguselt riietuma, suurepäraselt sööma, daamidega kõnelema. Ta õppis klaverit mängima ja klaverimängu nautima. Ta käis suurtes teatrites, ooperis; õppis purjetama, aerutama, ujuma. Kogu aasta elas ta linna lähedal rannas, noor maaler oli tema seltsiliseks ja näitas talle mere ilu, õhtupäikese kaunidust, talise ilu imesid. Maalri täditütreaga viibis Francis sagedasti päevad otsa ulgumerel väikses jahis; nii õppis ta, mis kõige raskem õppida, hingelist peenetundlikkust.

14. oktoobril 1920. a. asus Francis Rooth suure Inglise auriku „Viktoriga“ teele, noor maaler saatis teda sekretäärina. Laevalael ootas reisijat herra Charles M. E. Chugge'i saadik ja annetas temale tšekiraamatu, mida ta — peale reisiraha — pidi suurtes ilmalinnades tarvitama. Iga linna jaoks oli 1000 naela määratud, tingimusega, et raha igas linnas tõesti ära tarvitataks.

Võimatu kirjeldada, kuid Francis Rooth järgnevat kolme aastat nautis. Jaapani imedemaa, India metsade põline, lokkav toredus, Riviera elegants, merisõitude päikese- ja tähtesära, sõprus maalriga, esialgul igatsev kirjavahetus maatri täditütrega. Pariisi lõbutsemised, põhjamaade muinasjutulik ilu, ööd kõrbes kollase taeva all, reis Siberi raudteel läbi tühjuse ja üksilduse, äkki Moskva, Kreml oma toredusega, siis suvikuu Veneetsias: peaaegu alasti rannal päiksepaistel lamades kõrvu Euroopa kaunimate naistega; Roomas põlvitas ta Michel-Angelo ees, Nizzas võttis osa pöörasemast karnevaalist ilmas, siis oli ta äkki Väike-Aasias, rusudeks varisenud linnade varemetel, milledest nii paljuid pühadeks peetakse. Päev-päevalt noorenes ta. Tema seltsimees maaler oli varustatud kirjadega maakeri sõbralikumatele inimestele. Francis õppis Euroopa paremaid luuletajaid tundma, veel enam: õppis tundma kõigi maade vaikkeid suurvaime, kes auavaldusi mikskiks ei pea; ta õppis tundma suurimaid iseloomu, veetleva maid naisi, ent avasilmil nägi ta ka viletsuse asupaiku, pimedust, alastust, mustust, mis kihutas kiirele põgenemisele. Öndsaima päeva elus veetis ta Jaavas. Ent sellest teine kord.

Kui ta 14. oktoobril 1923. a. New-Yorgis maale astus, näis talle, et ta ainsa öö oli und näinud.

Ta tahtis herra Charles M. E. Chugge'ile tänukülaskäigu teha, kuid sõber maaler ütles: „Oota, kuni ta sind kutsub!“

18. oktoobril oli ta New-Orleans'is. Ta läks enda vanasse korterisse; selle kitsus, pimedus ja vaesus kohutas teda. Kuid sõnalau-sumata tühjendas ta reisikohvrid ning toppis korteri täis varandusi, mis ta teekonnal omandanud: Persia vaipu, Ungari tikandusi, Jaapani puulõikeid, Hiina portselaani, Prantsuse siidi, Inglise teemasinaid, Türgi suitsetamisriistu, Brasiiliast toodud liblikatekogusid, täis-topitud linde Indiast ja igasugu muid hiilgavaid aardeid.

20. oktoobril sai ta käsu 22. jälle kaevanduses endises kohas tööle asuda. Talle tuli äkki leping meele; ta mõtles väevõimu peale, mis teda ähvardas, ning läks.

22. oktoobril istus ta jälle sügaval maapõues, pool-alasti, tahmase rinnaga, ihuüksinda, ainsaks seltsiliseks lambike tema kõrval, — siia pidi ta üheteistkümneks tunniks jääma! Ta kuulis tiksumist märjas, külmas kiviseinas, kuulis kaugel enda seltsimehi kopsivat, sõi leiba mustast pihust. Keset pimedat üksindust nägi ta äkki ookeani hommikuse päikese paistel, piiritumat, sinisena sätendavat

taevalaotust, Norra lund, Nizza karnevaali. Ta kuulis kõiki Pariisi orkestrid.

Francis tagus ja tagus. Ja üksteist tundi möödusid tõesti.

Ka tööd lõpetades jäi Francis Rooth üks. Tal polnud himu rääkimiseks; teised pidasid teda seepärast häbemata upsakaks.

Ta ei kõnelenud kellegagi.

Kolmandal päeval kutsuti ta äkki kaevandusest üles. Talle öeldi, herra Charles M. E. Chugge ootavat teda juhatuse vastuvõtte-ruumis. Kas ta vast riideid ei soovivat vahetada?

Ei!

Seda parem. Herra Ch. M. E. Chugge tahtvatki teda kaevandustöölise riietes näha. Ainult väikese mälestuse heategijale tahtis Francis Rooth kähku oma korterist tuua. See oli paari minutiga toimetatud.

Kaevanduste juhatuse vastuvõtteruumis nägi Francis Rooth oma heategijat herra Charles M. E. Chugge'i esimest korda. Oli laisk, kahvatu, rasvane mees, kes pehmelt polsterdatud tugitoolis otse lamasa. Tema tursunud nägu näis unisena. Pundunud käsi teretas loiuult.

„Võtke istet, herra Rooth, ja jutustage, kuid tundub elu!“

„Täna. Seisan parem. Soovite üksikasjalist kirjeldust või pealiskaudset? Pean ma laevaleminekust algama?“

Tursunud nägu naeratas laisalt:

„Ei, ei, ei, ei! Jutustage, mis te praegu tunnete!“

Francis Rooth oli aimanud, et miljardääri tema reisiuhtumised ei huvita. Seepärast oli ta väikse mälestuse tasku pistnud. Kuid ettevaatuse pärast küsis ta veel kord:

„Pean ma Teile jutustama Indiast... põhjamaa öödest... tiigrijahtidest Bengaalias?“

Kahvatu, rasvane nägu naeratas veel laisemalt ning jäme, pundunud sõrm tähendas maha:

„Mitte seda, isand, mitte seda... Mida tunnete nüüd — pärast reisi — seal all, kus te eelolevad kümme aastat saate elama?“

Sügav vaikus oli toas.

Francis Rooth pistis käe tasku, kus mälestus peitus, tõmbas sealt välgukiirusel revolvi ja laskis enda heategija Charles M. E. Chugge kolme suurepärase pauguga maha. Üks kuul läks pähe, kaks kõhtu.

Kui Francis New-Orleans'is kohtus vannutatud meestele enda reisist ümber ilma jutustas ning pärastisest kõnelusest heategijaga, siis mõisteti ta ühel häälel vabaks.

NUREDDIN.

KARL HECKEL'I HAFIS-LEGENDIDEST.

Ispahanis elas õpetlane nimega Nureddin. Ta oli hinge poolest alatu, sest tema süda oli kitsas ja ta meeled tuimad; ent suured olid ta teadmised.

Ta teadis, mis on kirjutatud igäühes korani sajast neljateistkümnest peatükist; ta teadis Thora Sunna ja kõigi õpetatud raamatute sisu. Ning ta võis ütelda, millised enda

Nureddinil oli palju õpilasi. Ning et ta edev oli, oskas ta nendest kasvatada enda kuulsuse kuulutajad. Ta kõneles halvaks-pannes kõigist inimestest, kel polnud suuri teadmisi, ning pilkas iga luuletajat.

„Nad laulavad tähtedest ja kividest,“ oli tal kombeks kõnelda: „teadmata, kuidas tähti

Foto Parikas.

Operett „Blond ingel“ „Estonias.“

sõnust oli Mohamed dattelpalmi lehtedele kritseldanud, millised kivilaudadesse raiunud või kamelinahkadele põletanud või luusse uuristanud. Ta ei teadnud mitte üksnes, et Mohamedi vanemate nimed olid olnud Abdallah ning Anima, ega teadnud mitte ainult kõigi kuue Mohamedi lapse nimed, vaid ta võis ka ütelda, et prohveti amme nimi Halima oli olnud ja kust see naine oli pärit. Ning ta teadis, et Mohamedi juuksed küll käharad olid olnud, kuid mitte lокkis; ja tõendada võis ta seda seitsmeteistkümnelt kirjasõna varal.

ja kive nimetatakse. Nad jutustavad asjust, mis nad ise välja mõtlevad, ilma et nad nende olemasolu suudaksid tõestada.“

Ka Hafis ei olnud midagi tema arvates. Ent ta arutas: kui Hafis mind tundma õpiks ja minule kiitust laulaks, siis oleks see minu kuulsusele kasulik kõigil aegul. Ning see pärast otsustas ta mõne õpilasega Shiras'i rännata. Kui nad Mosella'sse olid jõudnud, kõneles Nureddin oma õpilastele nii:

„Linnas saate nägema vist ka Hafist, kuid ma kardan, saate temast väga pettunud olema.

Ta tunneb küll Koran'i ja oskab seda omal viisil seletada. Ent tema teadmiste hulk on väike; arvan, et ta minu nimegi ei tea ega minu kuulsust tunne, kuigi mind kutsutakse „tarkuse vürstiks“.

Selle nime oli ta küll ise endale annud. Et aga iga õpilane kohkudes mõtles, ainult tema üksi ei olevat nime veel kuulnud, siis hüüdsid kõik ühest suust: „Jah, õpetaja nii kutsub sind igaüks.“

Ning üks nendest ruttas teiste eel Shiras'i, et Hafis'ile teatada, tarkuse vürst olla tulemas. Kui Hafis õpilase lobisemisest oli järeldanud õpe-

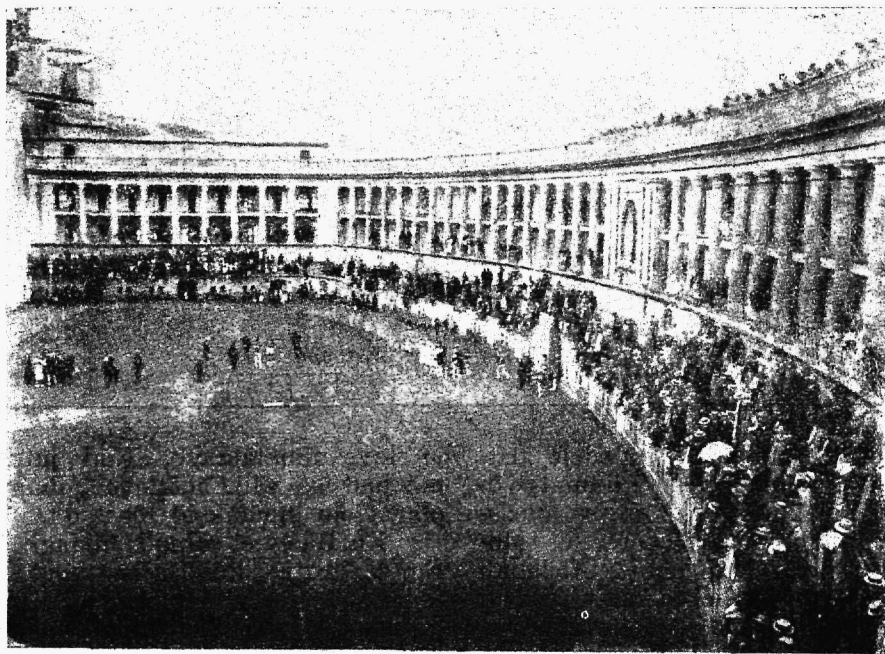
Prof. Eliel Saarinen, tähtis Soome arhitekt.

taja edevuse, vastas ta naerdes: „On õpetlasi, kes sarnanevad lähkritele: täidetakse nad viinaga siis annavad viina; täidetakse veega, siis annavad vett.“

Õpilane, kes harjunud oli kuulma, et tema õpetajat ülistati, võttis kiitusena needki sõnad ning tõttas tagasi Nureddini juure, et teda Hafis'e juure juhtida.

Hommikpäike paistis, kui Nureddin Hafis'i juure jõudis. Hafis istus Shiras'i kaevu ääres. Neitsid ja noormehed istusid tema lähedal temalt kosutust oodates juttude ja laulude kaudu.

Nureddin aga lähenes pidulikult nagu mõni

Rooma suurem spordi- ja mänguplats.

päälük ja ütles: „Et sind austada, luuletaja Hafis, tahan lubada, et sa minu teadmisi katsud ning uurid. Raskeimgi on mulle kerge.“

Siis naeratas Hafis ja sõnas: „Peaksin end häbemataks kui sinu teadmiste rohkuse juures kahtleksin, Palju peab küsimusi olema sinutaolisel jumala-Nureddin otsijal.“

Igaüks, kes seda kuulis, tundis rõõmu neist sõnust. Nureddin aga punastas vihast ning meelepahast; sest kuigi tal iial puudust ei tulnud vastustest, ei olnud ometi ainsatki

küsimust tema südames, Kohmetuna seisis ta vähe aega; siis aga pöördus ta oma õpilaste poole ning ütles: „Meil ei kõlba Shires'i kaevu ääres seista. Soovib Hafis minuga teaduslikult vaielda, siis leiab ta mind Tebris'e templist.“

Hafis nikutas rahulikult ja lahkesti pead ning vastas: „Kui sa mind kutsud, siis tulen; kuid pea meeles: vastata on kerge, Nureddin; küsida raske. Vastused on inimestest; küsimused panevad jumalad nende südamesse.“

Tõlkinud M. S.

ARARAT.

ARNOLD ULITZI ROMAAN.

Tõlkinud M. S.

Sest punavägedel ei olnud hulgal ajal enam teed olnud. Vee-aur kandis lõhna laiali. Nadjeshda astus Danieli juure, puudutas tema käsivart nagu aukartuses ja küsis: „Tee?“ Seekord oli ta hääl õrn, õrnem kui eelmisel päeval.

„Jah“, vastas Daniel: „vähe teed. Ärge vaadake juures, ma ei saa hästi keeta, kui vaatate.“

Ta naeris. See naer muutis vilkeks ruumi ning aja teistsuguseks ruumiks ning ammu möödunud ajaks.

Ka Aleksander kuulas põrutatuna seda naeru, mis polnud ei metsik, hirvitav ega meeltheitev. Küll ei mõistnud ta säärasele naerule nime anda, sest „heasüdamlik“ oli ammu-unustatud sõna; aga see kosutas ja uimastas teda imelikult. Ta heitis pikali ning oli väga segane.

Nadjeshdal tuli hommikune unenägu meelde, ta jutustas selle ja kui ta ütles, et ta unes naeratanud, siis pidi ta ilmsi uuesti naeratama. Naeratus oli sama kaunis kui naeratus unes oli olnud.

Daniel pani salaja suhkrut teesse ja ulatas joogi kruusides lamavale mehele ning naisele; ta ootas ahnelt.

Nadjeshda jõi, võttis kruusi suu äärest, nii et paar piiska maha kukkusid ja tema tasa ning ahastavalt karjatas. Siis istus ta maha ja nuttis.

Aleksander rüüpas lonksu, kiskus siis kruusi nagu mingis kahtluses suu juurest, pani tasa maha ja küsis:

„Nadja, tunned sina seda ka? Ons tōsi?“

Ta uskus, et und näeb.

„Mees on suhkrut sisse pannud,“ nuuksus Nadjeshda.

„Jooge aga, jooge!“ ütles Daniel: „Vae-sed koerad! Olen tõesti rikas mees!“

Kui nad kruusid olid tühjaks joonud, ütles Aleksander pilkega, mis tema tundeid pidi varjama:

„Sind maksaks maha lüüa, mees. Aga ma ei tee seda, tõesti, ma ei tee seda! Oled ime-lik mees ja pead ellu jääma ühes viimsete kahe-teistkümnega või viieteistkümnega.“

„Ilus, et seda lubad“, vastas Daniel: „eila olid õige häbematu.“

Aleksandri nägu muutus tusaseks. Daniel läks välja ning pani leivad metsa peidetud leiva-ahju. Ta jäi ahju kõrvale istuma, täis õnne oodates.

„Peaksid praegu siin olema, vana juut!“ mõtles ta: „ja päris õiget leiba sööma. Sinu Jumal ei võiks seda pahaks panna, kui nälja-sed leivast rõõmu tunnevad, — ehk ta on kaabakas!“

Aleksander ajas ennast püsti ja Nadjeshda talutas ta välja päeva kätte. Aleksander vaatas ümber ja ümberkaudne ilu ja heldus tegid ta araks. Lõuna-päikese kuld kodus raismi-kule vaibad, puud raismikuserval olid küllas-tunud valgusest.

„Siia jääme, Aleksander!“

„Jah,“ vastas Aleksander: „Eesmärki mul enam ei ole. Minutagi hävineb kõik. Miks ei peaks me jääma, kuni mehe vara oleme söö-nud?“

„Vaata sinna“, ütles Nadjeshda ja näitas õnnistatud põldu: „Kui me kolmekesi töötame, võime kolmekesi süüa ja puruvanaks elada!“

„Jäle“, vastas mees: „jäle!“

Naine ütles julgelt ja rõõmsalt:

„Olen unustanud.“

Mees hirvitas tema ja iseenda üle:

„Esite oli meil aade, siis asusime tööle. Paar aastat oli aina töö, töö, töö, suurepärane, Nadjeshda. Ja siis unustasime kogu aate. Jäi ainult töö, — ja mis see oli, Nadja, mu kaaslane? Hävitamine. Oleme mõlemad põhjalikult häppi jäänud, eks ole, sest meil pole enam aadet. Nutame, kui suhkruga teed saame; oleme vallatud lapsed, kellel andeks antud, ja nutame magusalt. Aga ega sa minus ei eksi, väike! Ehk pole mul iial aadet olnudki?“

„Jäta, jäta“, vastas Nadja rahulikult: „Eksisime.“

„Hea, et enam trükikodasid ei ole,“ pilkas mees: „Kui viimased kaksteist inimest vast lapsi teevad — ja ega nad seda ei jäta, need lojused! — ja kui nad puhastatud maakera jälle inimkarjadega täidavad, siis ei saa õnneks keegi meist midagi teada: Aleksander Suurest ja väikesest Nadjeshdast. Paremal korral võidakas meist muinaslugu jutustada nagu vanast Noast ja suurest uputusest.“

„Kes teab“, ütles naine rahulikult: „kes teab, kas see hea mees siin metsas mitte Noa ei ole ja kas mitte siin mägi pole, mille harjale Noa-laev peatama jäi. Mäe nime olen unustanud.“

„Mina ei tea seda ka. Kes mäletab meie päivil sääraseid nimesid?“

„Kuula!“ ütles naine: „Kui vaikne kõik on!“

Mõlemad kuulatasid, kuna mees karmilt ütles:

„Metsa taga on katk — ja meie mõlemad siin! Joome suhkruga teed nagu burshuid.“

„Mina muutun siin vagaks,“ ütles naine: „ja võib olla ka sina, Shuura!“

Imestades vaatas mees üles, kui naine ta meelitusnime ütles; seda polnud ta ammu enam teinud.

Sel päeval sõid nad esimest korda jälle leiba. Nad ei võtnud Danieli nõu kuulda ega tilgutanud leivale magusate marjade mahla peale, vaid puresid õndsail suil ning nautisid iga erguga jumalikku andi: leiba.

„Mis nüüd veel?“ ümises Aleksander närides; tema käskivates silmis naeris nali.

„Veel midagi, veel midagi ootamatut,“ kisendas Daniel kinkimise-õnnes. Ta tõi peekriga käärinud mahla ja käskis õige väikeste suutäitena juua, sest jook olevat kallis vara, mida ei tohtivat pillata.

„Võiks ütelda,“ naeris ta: „et üks lonks sellest kakskümmend küla väärt on!“

Kuid Aleksander ei joonud väikeste lonksudena; ta näis kogu hingega peekrile anduvat, värisedes hoidis käsi peekri ümbert kinni.

„Pea, pea!“ hüüdis Daniel poolviihaselt.

Aleksander urises loomana, raputas pead

— peeker suu ees, jõi peekri tilgatumaks tühjaks ja lakkus huuli, nagu kass.

„Sina, joodik!“ ütles Daniel. Aleksander noogutas õndsail näol pead. Ta oli purjus. Kui Nadjeshda oma osa oli joonud, muutusid ka tema silmad ähmaseks. Daniel naeris.

„Lakkuge, lakkuge, vaesed Iontrused!“ Aleksander vandus. Tema silmad säten-dasid, nagu klaaskillud.

„Pea alati vanduma, kui purjus olen,“ kisendas ta: „Nimetan sind armsaks jumalaks või kuradiks, sa lahke lurjus. Olen harjunud ametitesse nimetama. Kõik võim on minu käes. Olin Venemaa president, kuigi ma seda nime ei kannud. Olin Venemaa keiser, Venemaa jumal!“

„See ei sunni mind aukartusele,“ kisendas Daniel: „Mina olen metsa jumal, viljapõllu ja viinakeldri jumal.“

„Jah, tee ja suhkur on magus, magus viin!“ hüüdis Nadjeshda: „Kõike sul on! Shuura on häppi jäänud, sina oled ilmaisand.“

„Ära ütle!“ karjus Aleksander ärevalt: „Temal on häid asju, ta on burshui; aga minul on suured aated, olen suurvaim.“

„Mina sinuga ei vahetaks!“ naeris Daniel.

„Ära vaheta!“ ässitas jooanud Nadjeshda: „Ära vaheta, vennas! Oh sa magus, magus viin! Oh sa kuldne kallis kõhusoojendaja!“

„Materjalist!“ kisendas Aleksander; Daniel naeris end kõveraks, säärast sõna kuuldes.

„Mis sa naerad? Sa ei tunne mind. Kogu Euroopa jõi minu aateid, jõi ennast purju, nagu elajas. Suur olen mina; joon enese terviseks!“

Ta rüüpas suure lonksu ja tema käsi läks rusikasse.

„Olete liig rumalad, et minust aru saada, teie suhkrumagusad kaabakad! Midagi korda saata — see on suurvaimude ülesanne. Ükskõik, kas ehitada ehk hävitada! Hävitasime Euroopa, hävitame India ja Hiina, hävitame kõik! See on tore tegevus!“

„Vaarud nagu karu, nii purjus oled sa“, naeris Daniel: „Aga su hullustus on suurepärane. Kes sa õige oled?“

„Oled sa haritud? Saad sa ka aru, kui ma sinuga kõnelen? Või oled idiootlik Vene talumats? Tead, kes on Napoleon?“

„Kas ma seda tean? Olen ülikooli haridusega mees. Oskan enam kui lugeda ja kirjutada.“

„Kuulge! kuulge ometi!“ hirvitas president: „Kuis ta uhkustab. Kummardan su ees, nimetan sind doktoriks.“

„Sa ei ole talupoeg, vennas?“ küsis Nadjeshda: „Oled viimati mõni plehku pannud

professor Kiievist või Irkutskist? Küll nad jooksid, need haritlased! küll jooksid!”

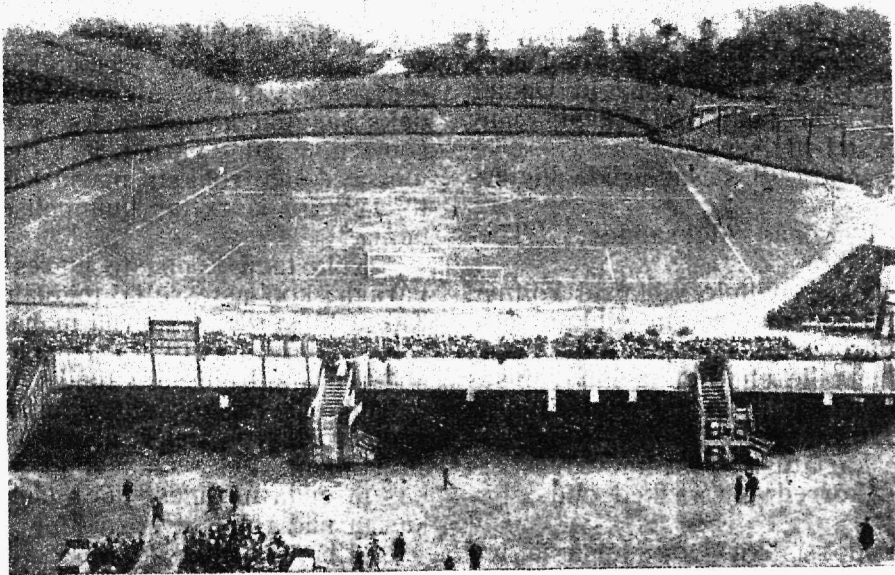
Enne kui Daniel jõudis vastata, kraaksus Aleksander purjus häälel:

„Napoleoni tunned? Hüva, siis kuule! Napoleon oli kutsikas minu kõrval. Mina olin revolutsiooni isand. Kõik linnad Euroopas süütasin põlema, soomusrongis sõitsin läbi oma riigi, trükikoda oli rongis, alatasa dikteerisin kõnesid. Grammofonidesse kisendasin kõnesid. Igasse jaama aetasin grammofoni, — täägiga vaht ja punane lipp kõrvale. Grammofonid pläristasid mu kõnesid rrrrrr! matsid kuulasid

„Sina aga olid suur mees,“ naeris Daniel: „Suu on sul praegugi suur. Aga mis aitab suurus, kui leiba pole!”

„Närune väikekoodanlane viljakoti otsas, ära haugu! Nüüd laulame:

Raudteed on hävitatud,
Raamatuid ei trükita,
Paberit ei tehta,
Klaasaknaid ei ole,
Süsi ei kaevata,
Lõnga ei kedrata,
Kangast ei kujuta,

Londoni Kristallpalee mänguplats.

suud ammuli nagu lehmad ja surusid sõnnikused kõrvad vastu toru. Täid nende kasukatest ronisid grammofoni torru ja lendasid õhku nagu linnud, kui toru rökkas: vabadus! vabadus! Aina: Vabadus! Vabadus! Kõik võim rahvale!”

„Shuura!“ ütles Nadjeshda ametlikul näol: „Ära jutusta vanust asjust. Need erutavad sind.“

„Ah sina!“ hüüdis Aleksander põlglikult: „Alaliste tervishoidliste nõuannetega! Minu saapataldadest hoidsid küüntega kinni, kui ma lendasin. Aina manitsesid: Ära lenda nii kõrgele, su kopsud ei kannata seda! Alati olin mina päiksele ligemal! Alati istusid sa varjus ja pigistasid silmadki kinni. Alati olid memm!”

Saapaid ei tunta,
Riideid ei õmmelda.
Keegi ei oska kirjutada,
Keegi ei oska lugeda,
Ainult võitluseks jätkub meil aega.
Maha kapitalism!
Omandust ei ole,
Tööd ei tehta veel.
Jooge, seltsimehed, jooge!
Elame paradiisis!”

Kuna ta nii laulis, muutus Nadjeshda nagu saatanlikuks. Aleksander laulis aineti enese ette vahtides, Nadjeshda vaatas temale otsa, suu ahnelt lahti; hirmuga vaatles neid Daniel. Ajuti kisendas Nadjeshda mõne lause või üksi-

ku sõna kaasa, vaikis siis jälle nagu oleks kuulamine suurim nauding.

Veel kord kummutas Aleksander peekri suu kohale; ta lakkus keelega plekkriistagi puhtaks. „Jooge, seltsimehed, jooge“, laulis ta: „elame paradiisis!“ Siis kukkus ta ümber. Nadjeshda kiskus küüntega tema pihust peekri, et selle ümbert uimastavat magusust lakkuda.

Ta heitis end joobnu kohale ning jorutas aina sama rida; iga sõna vahel aga suudles ta magaja huuli. Viimaks jäi ta kummuli Aleksandri peal magama. Daniel heitis nende kõrvale ja nii nad magasid, kuni öine karge jaheus nad äratas.

Tusaselt ronisid nad maija; urisesid, kui üksteise vastu pörkasid, ja magasid edasi. Daniel üksi ärkas vara hommikul.

Kui Aleksander ja Nadjeshda ärkasid, kuuldus raismiku poolt vaikne rütmiline kahin, nagu mõne suure looma hingamine. Uudishimulikult astusid nad välja ja nägid Danieli põllul. Tema ülemine keha oli alasti ning mustas päevapaistel higisena.

„Ta niidab vilja,“ ütles Nadjeshda liigutatult.

„Tõepoolest!“ sõnas Aleksander: „Tõepoolest lõikus!“

Nadjeshda jooksis põllule vihkusid köitma. Aleksander aga jäi paigale, ta vihkas teise kergejalgset, tütarlapselik-vaimustatud jooksu. Nii jälgina tundus talle elu, et ta ihu vabises nagu külmas. Vihaselt litsus ta hambad enda käsivarde ja karjatas meeletult. Nadjeshda ei kuulnud tema karjatust, sest imevaljult kahisedes langesid kõrred; nii rasked olid viljapead.

Aleksander jooksis kirvega metsa ja purustas põõsaid; siis raius ta puuraidasse haavu; tundidekaupa võitles ta. Noori puid kaasa kiskudes langes viimaks hiiglane. Aleksander naeratas müriinasse.

Lõuna paiku läks ta teiste juure tagasi ja ütles Danielile:

„Anna mulle tööd, et ma üksinduses ei hukku! Ehk anna mulle igapäev viina, et ma end meeletuks joon; siis suudan vast kuidagi metsa kannatada.“

„Viina!“ ütles Daniel peaaegu hirmuga: „Igapäev kallist viina! Sa ei tea, milline meie talv on. Siis pole tööd, siis on viina vaja. Selleks ajaks peame viina hoidma.“

„Talv!“ ütles Aleksander hääletult.

Daniel naeris:

„Ära kardada külma nii väga. Raiu puid, raiu alati puid! Näe, kui suur on mets. Juba puid vaadates hakkab soe.“

„Külma ma ei kardagi!“ ütles Aleksander.

Veidi aja pärast hüüdis ta hirmuga:

„Sügis on vist lühike siin maal. Suve järele tuleb pea talv suure lumega?“

„Jah; kord ei olnud veel lehedki puudelt langenud, kui juba valged hanged mu ukse ette tekkisid.“

Aleksander oli nagu palavikus.

„Talv on hirmus! Kuis jõuan seda kannatada!..“ Muutunud häälel ütles ta: „Mul on inetud mälestused ühest talvest, kurat võtku!“

„Jutusta!“ hüüdis Daniel äkki ja vaatas temale paluvalt otsa.

„Jutustada?“ küsis Aleksander ja naeris laginal. Ka Nadjeshda naeris vähe, kuid kurbus kõlas tema naerust. Hellalt ütles ta:

„Sa ei tea, kuis ta jutustamist vihkab. Muidu ei oleks sa seda ütelnud.“

Daniel kuulis vaevalt tema sõnu, tume erutus sundis teda äkki teiste seast lahkuma. Kiiresti andis ta mõned käsud; käskis Nadjeshdat tõrvaahju valvata, Aleksandrit puutüve tükkideks saagida ja halgudeks raiuda. Ta pani soola ning jahu varuks ja kirjeldas, kus kohal metsas kõige rohkem marju kasvas. Siis võttis ta käru ja ruttas kummaliselt ärevana minema.

Küla taga koobaste juures täitis ta käru varaga; koobastesse jäi toiduaineid veelgi küll. Kui ta tööst väsides siruli maha heitis ja lõunapäike rammestavalt tema näole langes, ei tulnud tal ometi uni. Ta tundis iha alasti päevapaistel olla, kiskus nahad enda ümbert ning andus päiksepaistele naerdes ja puristades, nagu loom vees. Õnnelikult mängledes hakkas ta enda närudest täie otsima, naerdes viskas ta nad rohuse ja rääkis:

„Elage, kaabakad, sest mul on hea olla!“

Palava päeva paistel täie otsides mõistis ta äkki, mis teda erutas ning õnnestas, nii et ta rõõmu pärast vabises. Ta sosistas:

„Oleme kolmekesi! Kui tahame, võime üksteisele midagi jutustada. Võime kõneleda!“

Veidi aja pärast ütles ta:

„Nii mitmel aastal pole mul inimesi olnud!“

Nagu pimedast koopast päevavalgele tulles sõnas ta:

„Nüüd jääme ühte!“

Kuis saavad loomad imestama, mõtles ta, kui nad ööseti hääletult maja ümber nuuskides majas hääli kuulevad. Suuril silmil saavad nad aukartlikult mõtlema: Inimesed kõnelevad!

Ta tundis enda verd kisendavat. Kiiresti viskas ta nahad ümber ihu, köitis kinni ja hakkas ruttu, ruttu käru vedama. Ta igatses hääli. Metsast kostsid Aleksandri kirvehoobid. Habemik töötas, see oli hea! Daniel jättis käru

kogu täiega ukse ette; ta igatses noormeest näha. Kus võis ta olla?

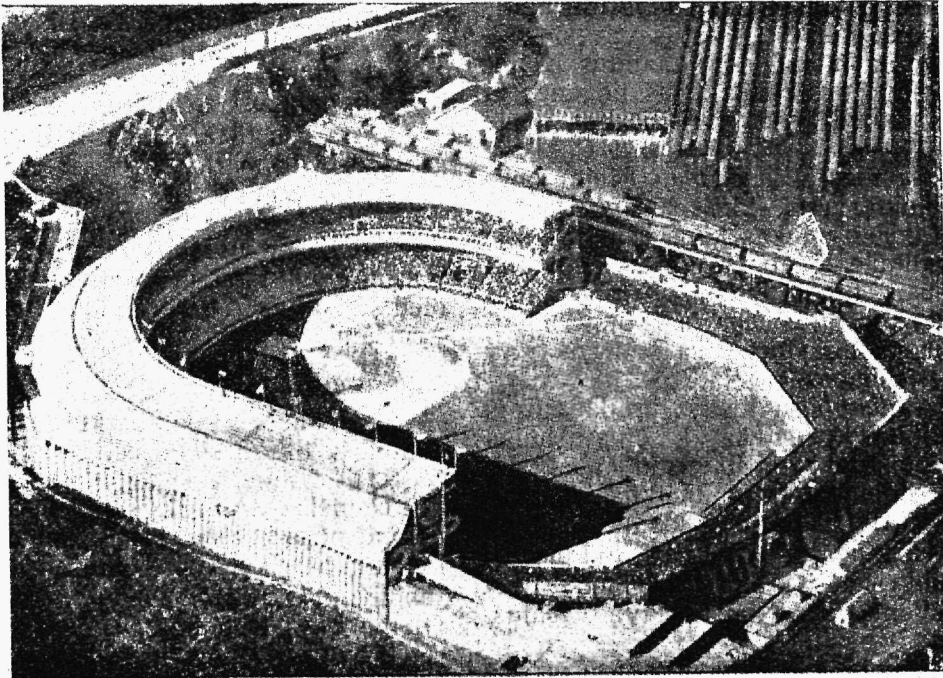
Daniel jooksis põllule, kuid poiss ei olnud seal. Ta jooksis pikki ojakallast, kuni kääruni, kus vesi sügav ja selgem oli, kus pajud kähäralt kallast palistasid. Pajude vahel jäi Daniel kivina seisma. Ime oli ta ees, leegitsev, määratu ime! Nadjeshda seisis alasti vees, mis tema põlvi loputas. Ta juuksed olid lahti, kätega suges ta neid. Ruugena langes päiksepaiste tema nahale.

„Naine on ta!“ nuuksus Daniel. Tema põlved värisesid.

Daniel vallandas nahad enda ümbert ja langes naise kallale. Ta oli metsik ja karm, nagu ürgaegne metsloom kauni, sileda hirve kallal. Nadjeshda vaatas tuimalt puude-latvadesse ega mõistnud rõõmustada, sest tema üsk oli rüvetatud ega tunnud kire-õnnistust. Daniel ei suutnud küllustuda.

Ürghäälitsused, meeletud kisendused tulid ta suust, üksikud sõnad iga sidemeta. Mõne aja pärast tekkisid korratutest häälitsustest selged, kaunid sõnad; nagu ülismaises ekstaasis hüüdis ta äkki Saksa keeli:

„Armsam! armsam!“

New-Yorki suurem spordi- ja mänguplats.

Ja siis kargas ta suurte hüpetena naise poole. Silmad kahvatanud näos ei näinud muud kui naise üska ja rindu; jalad astusid ise, astusid, ilma et kivike oleks kõlisenud ehk oks krõpsatanud. Metsloomana hüppas ta, vähematki häält tegemata. Loomaks oli ta muutunud, sest palju aastaid polnud ta enam naist näinud ja tema ihu oli otsekui kõrvenud.

Ta haaras naise küünarnukke pidi käte vahele. Nadjeshda pööras tugeva liigutusega ümber; kui ta Danieli nägi, imestas teda vaid mehe kuratlik ärevus ja valus, kohkunud ahnus tema silmis. „Pikkamööda! pikkamööda!“ ütles ta veidi pilkavalt ning heitis maha ja tõmbas mõned enda riidenärudest lähemale, et pehmem oleks lamada.

Nadjeshda sai aru tema keelest. Ta eksivates silmades täis kurbust ning jälestust süttis kuldne sädemeke nagu mustava kaevu sügavuses. Imetledes kordas ta kuulnud sõna.

Midagi näis ellu ärkavat tema veres, mis kallistusena voolas läbi teotatud naise-ihu. Keeled, mis näisid katkenutena, tõmbusid pingule ja helisesid imelikult. Ta võpatas, ta kisendas nagu kohutava surma eel. Daniel avas uskmatuna silmad ja nägi:

Nägi, kuis naine silmad sulges, kuis tume puna ta huultesse valgus, kuis palged õitsema hakkasid ja pea kuklasse vajus. Nadjeshda kisendas:

„Kui kaunis! Kui kaunis!“

Siis sosistas ta hingeldades:

„Kui kaunis! Kui kaunis!“

Käsivarred pani ta ümber Danieli kaela ja puuris lõua terava talvana tema kaela ning pahema õla vahele; siis raugesid käsivarred nagu oleks kõik sooned katkenud. Parem käsi vajus jõuetult sõrmedega vette. Lainekesed voolasid sõrmede vahelt läbi. Näis nagu voolaks kogu naine ühes ojaga jõkke ja sellega merre.

Naine naeratas. Neiulik, ammu unustatud ilme näis ta näol; ta tõstis pahema käe ja lükkas mõned juukse-ebemed näolt. Naeratades punastas ta. Ja siis punastas meeski. Ammu, ammu ei olnud nad enam säärast näos hõõguvat puna tunnud, seepärast olid mõlemad imetlusest, härdusest ja tänust tummad. Aralt heitis Daniel pilgu naise silmele, võttis vargsi põõsastikust riided ja nahad ning taandus hääletult ojast eemale, et riietuda. Siis põgenes ta metsa ega vaadanud kordagi Nadjeshda poole tagasi.

Mitmeks tunniks jäi ta metsa. Sihita jooksis ta lagendiku servani, vahtis surnud Baguta poole, jooksis edasi, puhkas kaua seal, kus oja metsast lagendikule jõuab. Kui ta käed vallatades vette pistis, tundis ta midagi kõrvetavat end läbistavat; meeletus ihas ja rõõmus muutus ta ihu rauana tugevaks. Ta mõirgas valjusti ja suudles pihupesi.

Kui ta sarapuupõõsa leidis, mida varem iial polnud näinud, kogus ta lugematu hulga pähklaid ja toppis nahkade ning ihu vahele, nii et ta mättana kohmakaks ja muhkliseks muutuks. Kuid ainustki pähklit ei söönud ta, kõik olid naisele määratud: ta tahtis pähklaid puruks tampida ja suhkruga segada, et talle maiustust valmistada. Vene naised armastavad maiustada!

Ent kui ta koju jõudis, tundis ta õrnuse kõrval võimukat tahtejõudu. Püss laskevalmis, astus ta maija, kargas Aleksandri ette ja kisendas: „Tahan su naist, ehk lasen su maha. Jagan sinuga kogu vara, sina pead minuga naist jagama.“

Aleksander naeris:

„Mees, oled küll kaua metsas elanud! Naiste pärast ei tapeta enam üksteist. Võta ta, see vana väsinuks aetud Nadjeshda, võta ta! Omandust ei ole, abielu ei ole! Tuhat meest on Nadiat omanud, aga padrunit poleks keegi tema pärast raisanud. Padrunid on kallid, naised odavad. Oled narr!“

Daniel naeris õnne pärast kohmetult ning ärevalt.

„Jumal tänatud,“ ütles ta: „et mul sind tappa ei tarvitse. Tapmine ei tee mulle enam lõbu, olen rahulikuks inimeseks muutunud.“

„Küll sa muutud veel pereisakski,“ hirvi-

tas Aleksander: „Oled burshui, sest oled sakslane.“

„Kust sina seda tead?“ küsis Daniel.

„Sa rääkisid ju temaga Saksa keelt!“

Nadjeshda ei suutnud vastata.

„Jah,“ hüüdis Daniel Saksa keeli: „Ütle sin: armsam! armsam!“ Ta vaatas naisele õndsana näkku.

„Armsam, armsam?“ Aleksander mõirgas ja lõi suured käed laksudes vastu kintse. „Armsam ütled temale? Jumaluke, olgu ta õnnistatud! Kukk ja kana!“

„Sinagi oskad Saksa keelt?“ küsis Daniel vapustatuna.

Aleksander hirvitas. „Pooleks sakslaseks võiks mind nimetada. Mu isa oli Vene üliõpilane, ema oli Saksa libu, vähemalt pärast, kui ta käsi halvasti käis. Tema pojast sai Venemaa diktaator, see teeb mulle nalja.“

„Ära usu teda,“ ütles Nadjeshda: „Ta räägib seda viha pärast!“

„Kõik on õige!“ kisendas Aleksander: „Sina hani! Miks ei võinud mu ema libu olla? Sina aga oled burshui, olen seda alati tunnud. Sul on piinlik, et ma alatust soost olen. Oh, oled sa kalkun! Kukk ja kana! Kukk ja kana! Armsam ja kallim!“

„Ja sina, naine? Oled ehk sinagi sakslane?“ küsis Daniel.

„Ei, olen venelane; kuid olen Saksamaal elanud ja oskan sinu keelt.“

„Siis võime seda sagedasti kõneleda,“ hüüdis Daniel: „Ah, kuis olen õnnelik! Täna peame püha, täna võite viina saada niipalju, kui tahate. Tulge! Tulge! Kogu maja võite tundma õppida! Kõik, mis minu, on ka teie! Oleme üks perekond.“

„Nadja,“ ütles Aleksander: „Nüüd said lõpuks ometi veel mehe!“

„Jah,“ vastas naine tõsiselt.

Nad jõid, kuid ei jäänud enam nii ruttu purju, kui esimene kord. Nadjeshda jõi üheainsa lonksu, ta häbenes enda toonast purjusolekut. Daniel jõi teiste terviseks, ta ütles neile lahkeid sõnu, ta meelitas Aleksandrit otsekohesest südamest ja nimetas teda suureks meheks, iseennast aga metstalunikuks, rahujumaldajaks, kaunite naiste austajaks; burshuiks.

Aleksander laskis hambad välkuda. Daniel kummardas tema poole, puudutas tasa Aleksandri käsivart ja ütles õrnalt ning hellalt:

„Sina hunt!“

Aleksander tõukas käe tuseselt eemale; ta ei teadnud, kuis vastata nii hellale puudutusele, urises ja uhtus viinaga nõutu kõhklemise.

(Järgneb.)

MEIE „RAAMITA“ KIRJANDUSLOOST.

H. RAUDSEPP.

Eesti kirjanduse ajalugu käsivad teosed (nende arv on väike ja kuju poolik) ilmuvad paremal juhtumisel suurt usinust tooresaine, näitematerjaali kokkukandmisel.

Hoopis nõrgem on selle faktilise materjaali läbitöötamine ja süstematiseerimine. Juba selle tõttu, et meie kriitika oma nooruse ja sõreduse tagajärjel liig vähe on suutnud eeltööd teha üksikute ajajärgude, üksikute kirjanikude ja nende teoste selgitamiseks. Kui ajaloo-kirjanik aga sedagi eeltööd, mis on, kasutada ja tundma õppida ei viitsi, siis sünnib niisugune kuiv, pealiskaudne ja „tujukas“ raamat,

mis need märgusõnad sünnitanud ja meiegi vaimuelus ja kunstilises loomingus mingisugusel kujul tarvitamiskõlbuliseks teinud.

Ent mis sisu on plakaat-sõnadel „romantism“, „realism“, kui meie tundma ei õpi nende sõnade sünni, nende mõistete konkreetset võrsumist ja arenemist nende esimesel kodumaal, ning hilisemaid kronoloogilisi huvireise ilmakirjanduse suurel maakaardil!

Märgusõnad, mis oma kirjanduse ajaloolistele arenemisastmetele külge kleebime, et nende üksteisest eraldamist kergendada, on

Foto Parikas.

Anikvere koolimaja Põltsamaal, kus dr. K. A. Hermann õppis.

nagu on V. Ridala Eesti kirjanduse ajalugu, mille ebavoorusi ei tohiks sellega õigeks mõista, et ta eeljoones kooliraamat tahab olla.

Mis meie kirjanduse ajalugu käsitavates raamatutes aga erilisel varju jääb, see on meie kirjanduselu sidumine välisilma kirjandusliste nähtuste ja vooludega. Siin on paremal juhtumisel võetud teejuhiks mõned ilmakirjanduse rahvusvahelised märgusõnad (näiteks sentimentalism, romantism, realism), millede sisu mõne üldise lausega, lühikese „entsüklopeedilise“ karakteristikaga märgitakse, ilma et meie mingisugust reaalselt pilti saaksime neist ilmakirjanduse suurtest tõusudest ja mõõna-

tardunud formelid, on kauged kajastused ja nõdrad vastupeegeldused suurtest euroopalikkudest sündmustest, pööretest inimkonna vaimuelus ja kultuuriloomingus. Maakera on täis piirijooni, mis eraldavad riiklise ja rahvuslise majapidamise üksusi. Ent vaim on tollivaba, ja pole kujuteldav, et meie ajal — ja kaugele tagasi minevikku, — ükski kultuurirahvas oleks võinud ja võiks mingisugust õhukindlat rahvuslikku „eraelu“ elada, oma sümbolise mõeldava Hiinamüüri taga.

Moodsa Euroopa esirahvad ja vaimuelu juhtijad viimastel aastasadadel — inglased ja prantslased — on loonud oma rahvuslikud kir-

jandused oma kodustest energiatest. Ühiskondlikus arenemises ja vaimuelus eel samades on nende rahvaste kirjandus võinud omast jõust uusi silmapiire avada, ning, naabreid tõugates ja ergutades, mingisuguseks rahvusvaheliseks „Euroopa kirjanduseks“ tõusta. Nii võib olla üksiku ajajärgu pilt.

Ent vältava arenemise üldpildis pole mõeldav isegi Euroopa esimeste kultuurirahvaste kirjandus — lahtilõigatuna ilmakirjanduse suurest tagaseinast, nagu on võimata rahvuslik elu väljaspool rahvusvahelist vaimuilma. Millist vangi elu elas Euroopa vaim ilmasõja aastatereas, olles eraldatud naabritest, kannatades puuduliku vaimlise läbikäimise all!

Mida madalamal seisab rahvas inimkonna kultuuri-redelil, seda iseseisvuseta on tema vaimuelu, seda suuremad on vöörad, välised mõjutamised tema kirjanduses. Erandline on vast seisukord, kus rahvas veel üldse „looduslikus olekus“ viibib, veel üldse pole suutnud vaimlisse läbikäimisse astuda teda ümbritseva kultuurilise ilmaga. Rahvas elab siis alles oma „rahvaluule“ ja muinasloo ajajärku. Aga isegi sellel primitiivsel elual antakse ja laenatakse, võivad laulud ja lood rännata, nagu seda meile rahvaluule jälgijad võrdlevate näidetega kinnitavad.

„Ühe rahva kirjandus,“ ütleb Brandes, „kui ta täielik on, esindab kogu tema ilmavaadete ja elutundmuste ajaloo. Suured kirjandused, nagu Inglise ja Prantsuse, sisaldavad sedavõrd küllaldaselt dokumenta, et nende järele võimalik on lugeda, kuis Inglise ja Prantsuse rahvad igal omal ajaloojärgul on mõtelnud ja tunnud. Teised kirjandused, näiteks Saksa, on... vähem huvitavad. Veel vähem maksab see nii hilise kirjanduse kohta, kui Daani. Kogu Daani tundeelu selle kaudu uurida on võimata, selleks on seal liig palju tühje kohti.“

Saksa ja Daani kirjandus on sellest ajast, kus need sõnad öeldi, märksa täienenud. Aga kui veel mõnedkümnend aastad tagasi Saksa ja Daani kirjanduse kohta nii skeptilisi märkusi võidi teha, mis võrdlust kannataks selle puhul Eesti kirjandus, mille eluiga märksa lühem ja mis oma esimeses nooruses vööraste vaimude tehtuna meie rahva vaadetest ja tundmustest üldse pilti anda ei suuda ja ei tahagi!

See lodev side meie rahva elu ja tema kirjanduse vahel, mis kuni hilisema ajani kaebamisteks põhjust annud, ja teisest küljest meie kirjandusliku kultuuri madal tasapind, mis ikka nõrka vastupanu on võinud ilmutada igasugustele „juurevoolamistele“ (välisilma kõrgemapinnaliste „vaimureservuaaride“ pealrõhumistele!), — kõik see kokkuvõetuna teeb,

kui mitte võimatumaks, siis vähemalt ebatavalikuks ja arusaamatuks meie kirjanduse arenemise ning ajaloo väljaspool ilmakirjanduse kaasaeglisi deklaratsioone. Meie kirjanduse ajalugu võiks oma õige kumeruse ja valgustuse saada alles sel juhtumisel, kui meie kirjandusliku loomingu kodused voolud ja arenemisastmed seataks ilmakirjanduse üldraami.

Võrdlev kirjanduslugu pole muidugi ainuke käsitusmetood ühe rahva loova vaimu võrsumist ja arenemist jälgida. Ent sellel meetodil on rida omadusi, mis ta meile praegustel asjaoludel mitmekordselt kasulikuks teeksid.

Esiteks on meil ilmakirjanduse tutvustamiseks alles väga vähe tehtud (puudub isegi kõige primitiivsem ilmakirjanduse ajalooramat), ja seegi, mis sündinud (lehe joonealuses, mõnes ajakirjas), on juhuslik ning süsteemita. Eesti kirjanduslugu käsitades, mis omab „ilmalikus“ arenemises alles saja aasta eest hakkab jalgu alla võtma, oleks paras juhus lähemale tuua Euroopa kirjanduse suurt tagaseina ta uuemalt, meile oluliselt ja saatuslikult ajajärgult.

Teisest küljest, liikudes oma rahva vaimuelu ja kirjandusliku produktsiooni keskel, ta kodumaisete horisontide ja perekondlikkude suhete vahel, oleme kõige sellega liig harjunud, liig kokku kasvanud, näeme seda liig lähedalt ja detailselt, et kogu nähtuste komplektille kandvaid aluseid kätte näidata, meid ümbritsevat kaaost klassifitseerida ja süstematiseerida.

Meie inimesed lähevad väljamaale — mitte ainult selleks, et „maailma näha“, vaid et ümbrust muutes ennast leida, et oma kodumaa üle võrdluste abil ja tarviliku vahemaa tagant — ülevaadet ja „õiget pilti“ saada. Sest peab olema väljaspool seda pilti, mida vaadeldakse — alles siis omandab joonistus perspektiivi. Futuristlikkude piltide korralgedus ja arusaamatus tekibki sagedasti sellest, et kunstnik enese oma pildi sisse asetab, selle asemel, et pilti näha vahemaalt, millelt teda loomulikult ja praktilises elus vaadeldakse. Teatava piirini sarnased „futuristid“ on ka meie kirjanduse ajalooramatute kirjutajad, kui nad oma materjaali sisse ära kaovad, selle asemel, et meie kirjandusliku arenemise ajaloolist pilti maalida ja vaadelda ilmakirjanduslikkude perspektiivide kõrgustelt ning avarustelt. Kes maastikust ülevaadet tahab saada, peab mäe otsa, kõrgemate tippudeni ronida võima!

Inimene, kes kogu oma elu kodukülas mööda saadab, võib olla suur patrioot ja oma

kodunurga väga hea tundja, ent tarviliku silmaringi puudumisel võib tema oma koduküla arenemist ainult enese ja oma naabrite käetööna seletada, kuna temal võivad väga tumedad ettekujutused neist välisilma olukordadest olla, mis selleks kaasa aitasid või ka seda edenemist takistasid.

Samuti sünnib, kui meie oma kirjandust ja tema arenemist nõnda vaatleme, nagu oleks meie „koduküla“ maailma keskpunkt ja meie kirjandus algupärane rahvuslik leidus, millel iseseisev ajalugu, kuna väline ilm meile ainult sellepooldest pisut korda läheb, et seal mõned märgusõnad leiduvad, mis ka meie kodustele nähtustele kuidagi võimalik on kaela riputada, ja meie neid märgusõnu ise ei tarvitse välja mõelda.

Kuis muutub see pilt, kui meie Eesti kirjanduse juurde asume loomulikult lähtekohalt, ilmakirjanduse perspektiividelt! Kui palju tumedusi ja mõistatusi ei lahendu kerge vaevaga! Kui palju „tõulisi“ ja „rahvuslisi“ eriomadusi ei saa meile arusaadavaks — rahvusvaheliste nähtustena!

Asudes ilmakirjanduse suurde vahitorni, võime huvitusega jälgida, kui ripuvad on euroopaliku kultuuri väiksed vaimlised ääremaad. Seal, vaimuilma keskkohadel, hoogab ja voogab, siin tõstavad hiiglalained vahuseid harju, et eemale tõtata ise ilmakaare poole.

Ent mida kaugemale neilt järjekorralistelt tsentrumitelt, seda enam rauged laine jõud. Põrgates kokku vastuvooludega teistelt vaimuelu tsentrumitelt, võivad need uhked ja omapärsed voogamised teel mitte ainult oma temperamendi, vaid isegi esialgse sisu ja karakteri kaotada, ning väga moonutatud ja veidraid virvendusi sünnitada „vaimlistel ääremaadel“, kelle „pöörded“ ja „tormid veeklaasis“ sagedasti pole midagi muud, kui euroopalikkude suurliikumiste hiljaksjäänud ja rābaldunud vastukajad.

Kui palju tuliseid päikesi ei jookse piiramatus ilmaruumis. Ent kui õhtul õue astume ja silmad selge taeva poole üles lööme, pilgutavad mingisugused müstilised tähed meile oma tardunud ripsmeid, ning meie meeoleu neid vaadeldes on hoopis teine, kui see oleks teistsuguselt vahemaalt. Nende päikeste tulised lõõmad ei ulata meile, neid külme riste taevakumeral silmitsedes teeb meie poeet oma härda ja unistava salmikese. Nii on nii mõnigi idee-päike Euroopast meile jõudes mingisuguseks veidraks udukoguks muutunud, mille olevust siis alles mõistame, kui ta teekonda esialgse kolde poole jälgime ja ta rahvusvahelisi metamorfoose tundma õpime.

Oma „XIX. aastasaja kirjanduse peavooludes“ toob Brandes Daani kirjanduse kohta huvitava näite, kui ta kirjutab:

„Iga haritlane teab, mis tormilised revolutsioonilised liikumised XVIII. aastasaja lõpul üle ilma uhtusid, ja mis tagajärge see mujal poliitikas ja kirjanduses sünnitas. Ja nüüd! See liikumine pole mitmes olulisemas osas üldse Daanini jõudnud. Et näidet pakkuda: üks revolutsiooni-kirjanduse lööksõnadest oli „vaba mõte“. Ent see vaba mõte, mis mujal nii julgetes viisides väljendus ja nii hiiglasuuri tagajärgi saavutas, jõudis meile ainult teoloogilise ratsionalismi viletsalt ärappleekinud näol.“

Kordan veel — oleme metsatagune maa võrreldes Daaniga, mis meie silmis on lahutamata osa haritud Euroopast. Ent teisest küljest on midagi ühist ja suguluspoolist v a i k e r a h v a s t e vaimlises arenemises, siin näib miski ruumipuudus olevat suuremateks liikumisteks. Ja kui Brandes seletab, et Euroopa tormiline mõttevabaduse-liikumine Daanisse ainult teoloogilise ratsionalismi pleekinud värvidega jõudis, siis on see meil just samuti olnud. See on ajajärk, kus meie ilmalikule kirjandusele alus pandi. Mis on meie tollaegsest kirjandusest, 19-aastasaja lävel, muud leida, kui mõned piisakesed teoloogide ratsionalismi. Selles 'seisab' meie hiljaksjäänud „valgustuse-aastasada“! Siit on pärit meie esimese ilmaliku kirjanduse praktiline „silmaselgitamise“ tendents, selle rahvakirjanduse õpetlik toon ja koolmeisterdamine.

Ning samal ajal, kus viibimisega päralt jõudnud ratsionalism meil teatava piirini mõistust esimesele kohale katsus upitada, niipalju kui see ühele teoloogile sünnis, mõjutas meie tollaaja kirjandust kõrvuti teine liikumine — rahvusvaheline sentimentalism, mispärast M. Kampmann selle järgu meie kirjanduse ajaloos on „haledusevooluks“ ristitud. Rahvusvaheline sentimentalism oli alguses suur revolutsioon, see oli euroopalikkudes dimensioonides äralangemine rokokoo salong-kultuurist, see oli südame ja hinge ärkamine, et troonil oleva ratsionalismi — mõistuse — orjaiket enesest heita, see oli suur tagasipöördumine ebakultuurist looduse rüppe, valeklassitsismist — loomuliku inimese loomulikkude tunnete ilma. Ja mis sai meil sellest esialgsest revolutsioonilisest sentimentalismist, sellest uue romantilise tundmuse ärkamisest Euroopa suurrahvaste juures? Vanameelne ja tagurline moraliseerimine Saksa mõisaherra poliitiliste huvide järele. Vagatsev salvitud toonis koputamine teomehe hinge peale, et ta oma oludega rahule jääks ja pehme ning vesistatud südamega

mõisaorjust kannaks: see on meie Rousseau'de pöördumine looduse rüppe ja looduslike kude kirgede juure!

Ja ometi — ja siiski! Ilma Euroopa „valgustus-aastasajata“ ja ilma rahvusvahelise sen-

timentalismita pole kuidagi võimalik meie ilmaliku kirjanduse esimeste sammude nägu ja karakterit mõista ega seletada. See ajajärk oleks täiesti arusaamatu väljaspool vastavat ilmakirjanduse raami.

MAGAMINE JA ELUIGA

„Meie magame liiga vähe“ hüüab hiljuti surnud kuulus Saksa arst Carl Ludvig Schleich ühes oma kirjutuses. „Magatagu rahulikult pool eluiga ära, selle eest nauditakse kahekordselt teist poolt. Kes hästi on maganud, töötab kaks korda, kolm korda rohkem ja maitseb elu sada korda intensiivsemalt. Önn on õieti magamise küsimus“.

Schopenhauer toonitas küllase magamise tarvidust. Ta ei võinud geeniumi, suurvaimu ilma rikkaliku uneta endale üldse ette kujutada. Seejuures lähendas ta Descartes'; ja Kant'i poole, kes mõlemad pika unega olid. Uni on Schopenhaueri võrdluse järgi see protsent, mida meie igapäev surmale maksame. Surm ise on kapitaali tagasimaksmine. Seda tagasimaksimist nõutakse meilt seda hiljem, mida rikkalikumalt ja korrapärasemalt meie oma igapäevast protsenti maksame. „Mina magan“, nii kirjutas ta veel 70-aastasena, „ikka oma seitse, sagedasti kaheksa, vahel ka üheksa tundi. See-pärast naerangi oma 70 aastale näkku“. Ta võis küll ainult veel 2½ aastat oma seitsmekümnele näkku naerda.

Wastandina Schopenhauerile seletas tema kaasaeglane ja ametivend Eduard Beneke: „Mida rohkem keegi vaimu omab, seda vähem vajab ta und. Beneke ise, kes 56 aastat vana vägivaldset surma suri, võiks õigemini olla Schleichi väite tõendajaks, sest Schleich ennustab vähese unega inimesele enneaegset surma haiguse või enesetapmise läbi.“

Ka Friedrich Suur püüdis unejumalalt, sellelt kõige suuremalt päevavargalt, võimalikult palju aega võita. Suvel tõusis ta juba kell 3 või 4 üles, talvel üks tund hiljem. 5 — 6 tundi und oli temale küllalt. Siiski sai ta 74½ aastat vanaks.

Kuulus Prantsuse leksikograaf Littré magas ka haruldaselt vähe. Ka suurel ajaloolasel Mommsenil, kes ligi 86 aastat vanaks sai, olla magamistarvidus väike olnud. Arkeoloogia isast Vinckelmannist jutustatakse, et ta tervel talvel voodisse ei saanud ja ainult oma toolis allakeeratud lambi juures magas. Päev kulus tal tervelt õpetamiseks. Öhtul töötas ta kuni hilja ööni, jäi siis oma tugitoolis raamatute

keskel suikuma ja magas nii neli tundi. Muidugi ei saa Vinckelmanni ei pika ea poolt ega vastu ette tuua, sest ta langes 50½ aastasena mõrtsuka käe läbi.

Kümne aasta eest teadsid Inglise ajalehed jutustada ühest tublist ja täiesti tervest Austraalia ärimehest, Albert Herbin'ist, kes seekord 60 aastat vana, juba 30 aastast kõik oma ööd tugitoolis suikudes mööda saatnud.

Kui selle teate juures kahelda võidakse ja nii mõnigi teine näitus luule või enda pettuse valda tahetakse asetada, jääb siiski püsima üks klassiline näide suurest tööjõust ja pikast east vähese magamistarviduse juures. See on Aleksander v. Humboldt. „Mina lähen vanaks ja vajan rohkem magamist, neli tundi vähemalt“, nii ütles kaheksakümneaastane Humboldt Oxfordi sanskritistile Max Müllerile. „Kui noor olin, oli mulle kahest tunnist magamisest küllalt“. Kui Max Müller selle kohta kahtlust julges avaldada, jätkas elatanud õpetlane: „On eksitus arvata, et meie 7 — 8 tundi und vajame. Kui mina nii vana olin kui — Max Müller oli kahekümneenda eluaastate keskel — heitsin diivanile pikale, kruvisin lambi alla ja olin kahe tunni magamise järele täitsa värsked“.

Et Humboldt siin liialdas ja isegi tõsiselt seletada ei tahtnud, nagu oleks ta oma noores eas järjekindlalt kaks tundi sohva peal maganud, seda ei tarvitse üteldagi. Kuid viiest või kuuest tunnist magamisest oli temale küllalt, nagu seda ka teised usaldusväärilised tunnistused tõendavad.

See väike magamistarvidus Humboldti juures on seda tähelepanuväärilisem, et tema magamisvõime palju suurem oli. Nagu ta ise ühele sõbrale oli öelnud, võis ta väga hästi 10 — 12 tundi magada. Kuid sellest rohkemast magamisest ei ole ta sugugi värskem olnud. Oma vähesest magamisest hoolimata sai Aleksander Humboldt 90 aastat vanaks ja oli kõik aeg väga kõbus.

Nii näitab Humboldti elu, et sagedasti toonitatud väide: „Pikk ööuni on tingimata tarvilik pikkas eas“ mitte ilma erandita ei ole.

Ka niisugustest isikutest, kes unepuuduse

all kannatavad, on paljud kõrge vanaduseni elanud. Nagu näit. Shoti ajaloolane ja filosoof Carlyle, kes 85 aastat vanaks sai.

Suur keemik Justus Liebig kaebab oma kirjades sagedasti unepuuduse üle: „Ei oleks ma mitte abielus, ei oleks mul kolme last, oleks mulle portsjon sinihapet armsam kui elu. Otsustage ise, kui vilets on minu elu: mingit und!“ Nii kirjutas ta 32-aastasena. Ka pärastises elus tuli Liebigil unepuuduse vastu võidelda, aga ta elas siiski 70 aastat vanaks.

Kuid ka Schleich nimetab vähemalt ühe vähemagaja. See oli tema õpetaja, kuulus anatoom Rudolf Virchow. See verivaene, pergamentkollane ja vähese magamistarvidusega õpetlane sai 81 aastat vanaks, kuna tema õpilane, pika magamise apostel Schleich, kes oma hea tervise üle uhke oli, kõigest 62 aastat elas. Küll näib Virchow osa sellest, mis ta öösi vähem magas, tasa teinud olevat, sest temal oli imelik võime, iga vaba minutit olgu koosolekul või seltskonnas magamiseks ära kasutada.

Selle vastu oli aga Humboldt'i kaasaeglane Blumenbach, kuulus Göttingeni füsioloog ja loodusuurija, — kauamagaja, ja ta elas ligi 88 aastat vanaks.

Ka matemaatikute juures on tuntud füsioloog

G. v. Bunge tähele pannud, et neil suur magamistarve olla. Tema ja P. J. Möbius poolt ettetoodud näidetele — Gauss ja Helmholtz — võiks esimese järgu suuruste hulgast veel juure lisada Lagrange, kes kell 12 voodisse läks ja alles kell 10 üles tõusis. Kõik kolm elasid üle 70 aasta vanaks.

Une füsioloogiline tähendus ja olu ei ole tänapäevani täiesti selge. Ainult niipalju on kindel, et uni tarvilik on ja ta suure füsioloogilise väärtuse omab. Kuidas aga seletada seda, et üks 7—8 tundi magamist vajab, teisel aga juba 5 tunnist või vähemastki jätkub ja ta seejuures õige vanaks elab, kogu aja töövõimuliseks jäädes. Nagu on inimesi, kes palju söövad, ja niisuguseid, kes vähe söövad, nii võib ka magamistarve mitmesuguste inimeste juures mitmesugune olla. Ühed töötavad ruttu, mõtleavad ruttu, seedivad ruttu; teised töötavad pikkamisi, mõtleavad pikkamisi, seedivad pikkamisi. Vahest on magamise suhtes samasugused vahed olemas: üks magab „pikkamisi“, vajab järelikult füsioloogilisteks protsessideks, mille pärast üldse magatakse, pikemat aega, kuna teise juures need protsessid — vahest „sügavama“ une järeldusel — rutemini sünnivad.

Dr. Vilhelm Ahrens'i järele — wa.

MÕNDASUGUST.

Imetaolised arstimised raadiumiga Ameerikas.

Raadium, mis praeguse inimpõlve nähes veerandsaja aasta eest leiti *), näib senniajani ikka veel mitmeti mõistatusline; tema omadus-avaldused tunduvad salapärased. Nähtavasti mõjub raadium haruldase vahendina tervendavalt mitmete haiguste arstimiseks, selle juures on ta aga mõnikord surmavalt hädahohtlik — isegi vilunud arstide käes.

Pinge saarel Cuba läheduses leiduvad imelikud tervise-allikad, mille vesi võimsalt radioaktiivne. Nende allikate imetaolisest mõjust kirjutatakse ajalehtedele:

„Äkitselt kuulsuse võitnud „imevee“ saarele sõidavad tuhanded terviseotsijad igast ilmakaarest.

Tiisikus- ja halvatus-haiged, vähjatõbised, podagra-haiged, rasva- ja nahahaiged, hingeldajad, igatlaadi vigased j. t. valguvad nimetatud saarele kadunud tervist otsima. Teadagi, et haiged igast lootusest kinni haaravad.

Need terviseallikad pole muud midagi kui kaevukesed selle saladuslise arstimisveega, millest nüüüd legendid tekkinud.

Arstimist toimetatakse üsna lihtsalt. Kaks tugevat meest võtavad haige enda vahele, asuvad üks ühele, teine teisele poole allikat ja lasevad hädalise siis tervisevee auku. Haige viibib vees kõigest ühe minuti: kauem tundub hädahohtlik. Selle lühikese aja jooksul muutub aga inimese keha punavärviliseks nagu oleks ta tulisesse vette pistetud. Kõigehuvitavam näib aga

see, et niisuguses radioaktiivses vannis inimestel juuksed rohukarika roheliseks muutuvad

Kui märkate inimest roheliste juustega, siis on ta kas imetegevus vannis käinud, või... futurist.

Selle imevee tarvitamise eest võetakse aga hinge hinda: öö-päeva viibimise eest imemaal tuleb maksta vähemalt 50 dollarit. Raha tundub siingi tähtsa võimena: tema eest võib osta tervise ja... rohelised juuksed. Raha eest võimaldub osta terakese, või ainult vastukaja sellest salapärasest ja imetegewast ollusest, mida nimetatakse raadiumiks.

Meie aastasada nimetatakse elektri-aastasajaks; järgmine kujuneb raadiumi-aastasajaks. Praegu näeme tema sündimist...“

Arvatakse, et ka Kuresaare, Pärnu ja Haapsalu meremudal neidsamu tervendavaid — radioaktiivseid — omadusi leidub nagu Ameerika terviseveelgi. Muda radioaktiivsuse mõju organismi peale väljendub selles, et raadiumi emanatsioonelavates rakukestes molekulaarseid ja intramolekulaarseid muudatusi esile kutsub, mille mõjul organism nagu ümbermuudetud, ergutatud ja intensiivsemale elule äratakse.

Uurimised radioaktiivsuse mõju selgitamiseks on veel käimas.

Kunst ja kirjandus Olümpia mängudel.

VIII Olümpia mängudel, mis 1924 aastal Pariisis ära peetakse, kavatakse jõustiku võistluse kõrval ka kunsti ja kirjanduse toodete võistluse toime panna, täieneades seega vana Greeka traditsiooni. Prantsuse korraldav komitee tahab sellele rahvusvahelisele kunstivõistlusele iseäralist hoolt pühendada. On ette nähtud viis osa-

*) 1898 a. leidis proua Curie olluse, mis miljon korda radioaktiivsem kui uraan ja mille pr. Curie raadiumiks nimetas.

konda: 1) ehituskunst (arkitektuur), 2) kirjandus, 3) muusika, 4) maalikunst, 5) skulptuur. Igas osakonnas asutatakse 3 auhinda.

Prantsuse Olümpia mängude komitee kutsub nüüd kõigi maade kunstnike ja kirjanikke looma võistluseks algupäraseid teoseid, mis kunsti uutele teedele võiksid viia. Võistlejatele jäetakse täielik vabadus nii oma valikus kui ka teoste vormi ja suuruse kohta. Ainsaks tingimiseks on, et teos enne kusagil ilmunud ei oleks ja — et ta otsekoheselt spordi aatest oleks inspireeritud. Sellest ühest piiravast tingimisest on vähevalt kirjanikkudele küllalt, et sellest võistlusest viisakalt eemale jääda. — a.

Laste kasvu kängunemine piimapuuduse tagajärjel.

Pärast suurt sõda on peaegu kõigil maadel tähele pandud laste kasvu kängunemist. Isegi Rootsis, mis sõjast otsekoheselt puutumata jäi, on tähele pandud koolialiste laste kasvu kahanemist keskmiselt kahe tsentimeetri võrra iga vanuse kohta. Seda nähtust seletatakse asjaoluga, et lapsed küllalt piima ei saa. Nimelt jäävad lapsed ilma lubjasooladest, mis piimas sisalduvad ja tingimata tarvilikud on noore organismi arenemiseks. — a.

Valgustuse kasutamine toa soojendamiseks.

Prantsusmaal on asutatud tööstuselts, kelle ülesandeks on konstrueerida aparati, mille abil võimalik oleks valgustusallikast, näit. lihtsast petrooleumilambist, emanee ruvaid kalooriaid toa soojendamiseks kasutada. Need kalooriad, selle asemel et toa ülemisse ossa kaduda, juhitakse kuumuse vahendaja abil, mis lambi klaasi külge pannakse, soojavee radiaatorisse, nii et valgustuse tuli võiks ühtlasi käima panna soojendusaparati. Kahekümneviie küünla jõulisest lambist arvatakse jätkuvat, et talve jooksul temperatuuri 40—50 kuubikmeetri suuruses toas 160 kõrgusel hoida. — a.

Tehnilised uudised.

Veejõudu kasutades võiks uuemate arvustuste põhjal võita 745 miljoni hobusejõudu maakera kohta. Sellest hulgast langeks Saksamaa peale umbes 5 milj. hob. jõudu. „Valget sütt“ — veejõudu — kasutades võiks inimkond umbes 20 miljoni tonni kivisütt aastas päästa.

Meie raud-aegjärgul kõlab paradoksaalsena, et ehituste juures, mida harilikult ainult raudsetena ette kujutame, on hakatud suurel määral puud tarvitama. Muuseas ehitatakse nüüd kilomeetrite pikkuseid hiigla puutorustikke, mis kuni 15 atmosfääri rõhumist kannatavad. Säärased torustikud olla hull hõlpsamad vedada ja paigale panna kui rasked raudtorustikud. Ka suuremaid katuseid ning jalakäijatele määratud sildu on viimasel ajal hakatud puust ehitama.

Jaapanis lõpetati hiljuti kõrgeim massiiv-ehitus ilmas: betoonist raadiojaama torn, mille kõrgus 201,30 meetrit. Korstna kujul ehitatud torni väline läbimõõt on maapinnal 18,5 meetr. ja tipul 1,5 meetr. Torni ehituseks tarvitati 4630 kuub. meetrit betooni ja 425 tonni terast.

Siemensi tehaste torni Berliini lähedal ehitati möödälinud aastal suurim kell Euroopas. Kella nelja numbrilaua läbimõõt on igaühel 7 meetr. ja pinna suurus 38,5 ruutmeetrit. Tunninäitajad on 3 meetr., minutinäitajad 1,75 meetr. pikad. Kaks näitajat kokku kaaluvad ligi poolteist tsentnerit.

Suitsetamisest.

Godfrey Wiseman kirjutab „English Review of Reviews“:

Võiks arvata, et suitsetamise meeletus igaühele isendast selge on. Nii esteetilisest kui majanduslikust,

nii tervishoidlikust kui sotsiaalsest seisukohast ei kannata suitsetamine arvustust. Suitsetamise komme on täiesti poisikeselik. Tõesti — kes, kui mitte poisikesed, võivad oma suhu pista midagi, mis ei ole ei söök ega jook? Kes, kui mitte poisikesed, võivad lõbu tunda niisugusest imemisest ja puhumisest? Ainult ettekujutuse puudusega võib seletada, et meie suitsetamise naeruväärstust ei näe. Mõtelge selle peale, missuguse mulje jätab teile põlev piip kellegi suus ja viis minutit hiljem selle piibu hais, Suitsetajate vagumid, suitsetamistoad, sülepotid, paha hingeõhk, vigased hambad, kollased sõrmed ja sagedasti ka värisevad käed — see kõik tuleb tubakasuitsetamise arvele kirjutada.

Ei pea ka unustama, et kes tahab esimest korda piipu tõmmata, peab mõne aja haige olema. Igaühel meist on juhust olnud väljasõitudel tähele panna mõnda meest, kes sigarette või tubakat taga ajab, või kes oma piibu kogemata katki on murdnud ja siis selle üle nii õnnetu on. Või kas meie ei ole näinud pikalevenivatel koosolekutel või mujal, kus võimata on piipu tõmmata, et suitsetaja, kes suitsetamata peab olema, ikka rahutumaks ja pahuramaks muutub ning kaine otsustamisvõime kaotab.

Paljud suitsetajad tunnistavad isegi, et nad liiga palju suitsetavad, kuid nad ei suuda sellest pahast harjumusest võõrduda. On vähe meie ajal midagi nii kurba, kui näha haritud meest, kes teades, et suitsetamine temale kahjulik on, siiski asjata püüab sellest loobuda.

Ja kui veel mõelda, et nüüd ka noored naised ja neid suitsetamisele anduvad, arvates seega oma vabadust ja julgust tõendavat, — siis on see küll meeletuse tipp. On möödus aeg, kus niisuguse tõsise asja üle võidi nalja heita, sest tubaka kurjastitarvitamise tagajärjed annavad end tunda mitte ainult üksikute isikute kohta, vaid nad ähvardavad ka terve rahva ja tõu tulevikku.

Ainelisest seisukohast ei ole selle harjumise meeletus mitte vähem selge. Inglismaal on välja arvatud, et tubakasaaduste müügist tuleb aastas 69.356.900 naelsterlingit sisse. Kuid tulu, mis valitsus tubakamüügist saab, ei tasu kaugeltki kahju, mida see müük rahva tervisele ja rahakotile teeb.

Tahaksime loota, et tulev põlv suudab vabaneda tubaka ikkest, tundes imestust ja jälkust, selle kombe üle, nagu meie imestame ja jälkust tunneme teatavate vana aja kommete üle. — a.

Vanem tarvitusel olev raha.

Kõige vanem tänapäevani tarvitusel olev rahaüksus maailmas on Inglise nael-sterling. Alguses oli see hõberaha, mis kaalus terve Inglise naela. Nael-sterling jagunes 20 shillingiks, hiljem suurenes shillingi arv aja jooksul kuni 288. Selle kohta, millest „sterlingi“ nimetus tekkinud, lähevad arvamised lahku. Mõnede uurijate arvates tekkinud nimetus XIII. aastasajal sõnast „Eesterling“ — idapoolne. Sest nael-sterlingite valmistamise õigus olnud sel ajal Saksa idaranna Hansa-linnade monopooliks. 1817 a. saadik valmistatakse nael-sterlingid kullast, neid „sovereign“ideks nimetades.

Endine Türgi sultan Muhamed VI — töötä tööline.

Pagulasena Malta saarel peavarju leidnud Türgi sultan Muhamed VI kannatada aineliselt kibedat puudust. Inglise valitsus, kes eksultani enda kaitse alla võttis, peab tahes või tahtmata ka tema ülespidamise eest hoolitsema. Kui aga Inglise välisasjade sekretäär seda veidi piinlikku küsimust alamkojas puudutas, ei leidnud abiandmise mõtte rahvasaadikute keskel poolehoidu. Üldise naeru saatel esines saadik Sexton ettepanekuga sultanile anda abiraha samal määral nagu saavad Inglise töötä töölised. Üks teine alamkoja saadik tähendas: andke talle 15 shillingit nädalas ja iga tema naisele 1 shilling. — mm —

Mahe surm.

„Indian Medical Record'is“ kirjutab Dr. Macdonald: Näib väga tõenäolisena, et vägivaldne surm paljudel juhtumistel nii kole ei olegi, kui endale seda ette kujutatakse, ning sellega vähesed valud kaasas käivad, ehk neid üldse ei olegi. Näib isegi, et inimene metsloomade hamba all valu ei kannata, ning on isikuid nähtud, kes kaljurahnude vastu purustusid, ning põrmugi muljet ei avaldanud, nagu oleks nende surmavõitlus valurikas olnud. Sama lugu on uppumise ehk poomise surma juures. Surm peahaavade läbi ei näi kõige vähematki aega valutundele jätvat, sest see surm on peaaegu alati otsekohene. Nii on siis surmavõitluse kannatused paljudel juhtumistel täiesti illusoorlised ning konvulsiivsetest liigutustest ehk vaevalisest hingamisest järeldatavad, mille vastu patsient aga tundeta on. Haiged kannatavad tihti enne surma, kuid surma silmapilgul ei ole neil enam valutundmise võimet, sest et nende ülikõrgestunud sensibiilsed enam ei reageeri ehk igatahes väga nõrgalt. Eriti on raukade surm nagu viimne uni. Üks inglise kirurg mäletab oma kauaegsest praktikast üksnes kahte juhtumist, mil surm valurikas oli ning haige poolt kurdeti; asi seisis kahes ootamata verejooksuga juhtumises. Kui haigus ise ikka valude perioodi kujutab, siis toob surm selle vastu tihti üllatava mahedusega sensatsioonile esile ja uurijad ilmutavad päris ootamata võimeid, mõnikord geniaalsuseni ulatavad ning igatahes neist võimeist kaugelt üle on, mida nad eluajal näitasid. Surmal on omadus poeetilisi inspiratsioone esile kutsuda ja neid äärmiseni elustada.

„Fr. Z.“

Hommikumaa tarkus.**Roda-Roda.**

Õigel ajal taganemine on pool võitu.
Verise mõõga pead pisaratega puhtaks pesema.
Iga kangelane on mõnes suhtes narr.
Kahekümneaastaselt on inimene paabulind, kolmekümneaastaselt lõvi, neljakümneaastaselt hunt, viiekümneaastaselt veoloom, kuuekümneaastaselt rebane, seitsmekümneaastaselt ahv, kaheksakümneaastaselt ämblik.
Mõistus pole vanuses, vaid peas.
Kaht asja hinnatakse alles, kui need kaotanud ollakse: noorust ja tervist.
Ise patustavad naised vähe, kuid nad on kõigi patude põhjuseks.
On naisel ilusad hambad, siis naerab ta kõige üle.
Halb abielumees võib hea isa olla; halb naine ei kõlba emakski.

NALI.

„Täna hommikul oli null kraadi.“
„Sooja või külma?“

„Meie kõrval korteris tülitsetakse alatasa.“
„Kes seal siis elab?“
„Keegi maalikunstnik noore naisega.“
„See maalib vist küll karjuvate värvidega.“

Koolis. Õpetaja: „Miks muneb kägu oma munad võõrastesse pesadesse?“
Õppur: „Korteri-kriisi pärast.“

Ema: „Mis sa seal nokitsesid, laps?“
Tütar: „Teen väikesele õele nukukest.“
Ema: „Aga sul ei olegi ju õde.“

Tütar: „Küll ma saan varsti. Sinu sõbrannal, Aino-tädil on eilsest saadik tilluke tütar ja sa muretsed ju meile kõike sedasama mis tädil on.“

Pojuke: „Ema, mis on sildile puiestiku-väraval kirjutatud?“

Ema: „Koertele sissekäik keelatud.“
Pojuke: „Aga kust siis koerad seda teavad, nad ei oska ju lugeda.“

Metsas. „Tahaks heameelega seeni korjata, aga ei tea, missugused söödavad, missugused kihvtised.“

„Minge julgesti selle vana naise järele, mis tema järel jätab, need on kindlasti kihvtised.“

(Jugend.)

„Kellner, too mulle paar Viini vorsti!
Kellner läheb tooma, sööb aga tulles ühe vorsti ära.
„Siin on üks vorst, aga kus on teine?“
„See ongi nimelt see teine.“

(Jugend.)

Kerjus: „Kas teie oma rahakoti ära ei ole kaotanud, herra krahv?“

Krahv: (katsub tasku) „Ei.“

Kerjus: „Siis andke mulle mõni mark, herra krahv.“

(The Passind Show.)

Päästku ennast, kes võib. Uus tükk teatris kukkus täiesti läbi: juba esimese vaatuse järele läksid paljud minema. Teise vaatuse lõpul tõusis keegi esimeses reas üles ja hüüdis: „Päästku ennast, kes võib! Naised ja lapsed kõige ees!“

(London Opinion.)

Herra: „Ütlesid sa tüdrukule, et ta mu ülikonna plekkidest puhastaks?“

Proua: „Ei, ma teen seda juba ise. Waene tüdruk, sest saadik, kui autojuht ta maha jättis, ei wõi ta enam bensiiniplekkide lõhnagi kannatada.“

(Kaspar.)

Mis on võrk? Inspektor eksamineerib klassi: „Kas teist võib keegi õelda, mis on kalavõrk?“

Üks poistest: „Hulk aukusid, mis üksteisega nõõri abil seotud.“

(London Opinion.)

Usuõpetuse tunnil. Õpetaja: „Ütle mulle Moorits kuidas käis Israeli rahva käsi pärast Paabeli vangipõlve?“

Moorits: „Täna, väga hästi.“

Iseteadvus. Täna hommikul läksin ma uulitsal, algasin ühe herraga juttu ja küsisin viimaks: „Te lähete vist tööle?“ mispeale see ametniku iseteadvusega vastas: „Ei, ma lähen teenistusse.“

Arsti juures. „Enne kui ma teid järele vaatan lubage üks küsimine: „Mis Teie jootes?“

Haige: „Täna, herra doktor, kõige parema meelega ühe klaasi konjakit, kui Teil käepärast on.“

Ikka avalik. Politseinik (varast üle kuulates): „Mis Teil seal kastis on?“

Varas: „Avalikult öelda, ei tea ma veel seda isegi.“

Tõusiku proua rahvuslik ja ühtlasi rahvusvaheline tüüp, keda praegusel ajal igal pool: teatris, turul, kohvimajas, kirikus j. m. sagedasti võib näha. Sõidab oma hobusega, kannab ikka karvanahku. Lapsed on tal juba sündides võõrast rahvusest. Toome sellepärast ainult näopildi, et teised dimensioonid näole vastavad.

„Meie sõbranna Alice pühitses eila oma kahekümneviendat sünnipäeva.“

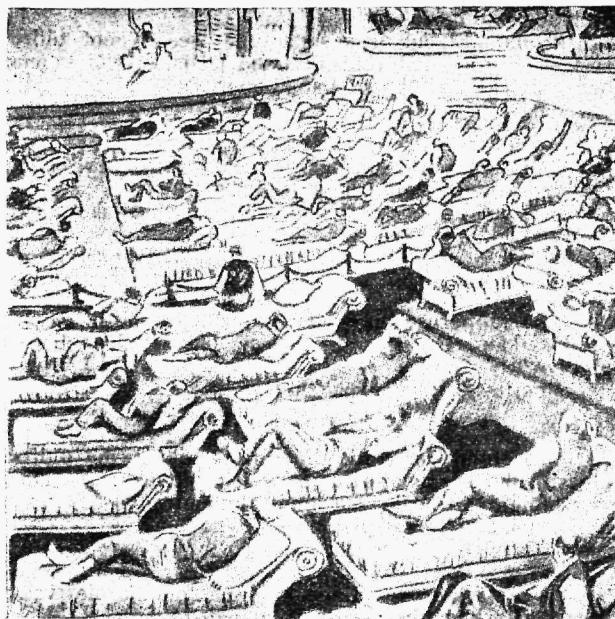
„See ei ole tal esimene kord.“

Keegi herra tormab ärritatult apteeki: „Jumala pärast, Te olete mulle chiniini asemel strichniini annud!“

Apteeker: „Siis peate mulle veel viiskümmend marka maksma.“

„Seal maja küljes on silt: Registreerimise büroo. Mis seal tehtakse?“

„Rumalusi.“

Tõusikute tulevikuteaater.

„Mõtlet ometi, armas mees,“ kõigest kolm tuhat marka maksab see kübar. See on ju sama hea kui kingitud. Ole kallid, osta see mulle.“

„Ei! Kinkida ei lase ma endale midagi.“

*

„Ma tundsin üht maalikuntnikku, see maalis ämblikuvõrgu nii osavasti lakke, et teenija seda tundide kaupa asjata katsus ära pühkida.“

„Et niisuguseid maalikuntnikke on, seda ma usun, aga vaevalt küll niisugust teenijat.“

KIRJAVASTUSED.

J. Uibo P-s. „Elu verine on minu een“ ja „Viimane tund“ jäävad avaldamata. Võiksite saata „katseid sidumata kõnen.“

M. J. K. A-s. Samasisuline kirjutus oli meil juba laotud, nii et Teie oma tarvitamata peab jääma.

Lutsi Sulaoja. Grotesk „Muinasjutt“ ei sünni „Aos“ avaldamiseks.

J. G-s. V-s. „Sihi- ja mõtteproovid“ on enam ajalehtile kohasemad, kui kirjanduslisele ajakirjale. Miks peaks osakonnal, kus praeguse aja filosoofiat käsitatakse, pealkirjaks olema: „Karjajaan ja Vihtlajakko“? Proovinumbriid saadame kõigile, aga mitte hinnata.

J. J-v. Siin. Teie näite väga modern olla tahvat. Seda võib järeldada esimesest lausest: „Üle hämarduva tühjuse lajus õrn muusikaalne piimudu, mis uppus pea inimeste õhtuise häälitluisse.“ Aga varsti selgub, et teie vanamoelisest läigest sentimentalismist ja iganud romantismist läbi olete imbutud, sest te kirjutate: „Vaiksel romantilisel järvel, mille kaldaid illustreerisid hulgalised loopere põõsad krüsanteemel, liikus loodsik, kus nautisid ümbrust mees ja naine. Rütmiliselt liikusid aerud mehe tugevais käsis ning lainetav laulheli põimis uinutavaid võrke. Amori vallatu naer ulatas naise elastilised käed õrnalt mehe pihale ja surus huulile kuuma, roosa suudluse. Mees vabastas aerud ning õnnejoobnumuses, mis lõkendas erootikast, surus naise oma meerrinnale. Laulust saavutet võluv võrk laotas üle inimeste iha ja heitis nad sarmi süütuse unne.“

Nagu sellest selgub, on teie modernsus väga pealiskaudne ja seisab välispidistes ehtekestes. „Nese kevade“ sisu on liiga vanamoeline, kvtunud, vesine, sahariiniline. Jääb avaldamata.

R. K-v. T-s. Luuletuste pealkirjad „Billet doux“, „Melankoolia“ ja „Agoonia“ lasevad enam eeldada kui shabloonilikka riime „rind“ ja „lind“, „sind“ ja „pind“, „hinda“ ja „rinda“, „õva“ ja „kõva“ ehk ütlushi, nagu „Teps isun sind“ jne. Ei sünni avaldamiseks.

J. K-s. Siin. „Silgusuitsetaja Veerits“ on algupoolel õnnestanud, aga unenägu tundub tehtuna. Miks peate realismist romantismi minetu tarvilikuks? Jääb avaldamata.

— n.

Paljudele. Paljud pööravad „Ao“ toimetuse poole ettepanekuga, et neid kaastööliste hulka arvatakse ja neile „Agu“ käima pandaks. Vastame neile kõigile siin, et meie neile, kelle kaastöö tundmata ja kes meile veel avaldamiseks kõlbulikkude kaastööd pole saatnud, „Agu“ tellimisrahata käima ei pane. N. n. „prii eksemplar“ oli siis moes, kui kaastöö eest honoraari ei maksetud, vaid ainult „prii eksemplar“ anti.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel. Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda. Pikk tän. 2.

„Ugu“

on esimene kirjanduslik-teaduslik ajakiri, mis waimliselt ja majandusliselt kindlale alusele rajatud. Sellega on tema siu wäärtuslikkus ja isumise korralikkus kindlustatud.

„Ugu“

toob mitmeselgit lugemismaterjaali kõigilt kultuuri aladelt, jellepärast on ta huvitatu kõigile. Raastöölisteks on meie paremad kirjanikud.

„Ugu“

on heade piltidega rikkalikult illustreeritud.

Ilmub iga nädal.

Toimetaja: Kirjanik Ed. Hubel (Mait Metsanurk).

Wäljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus „Päetwaleht“.

Tellimise hind 1 kuus — 120 marka

„ „ 2 „ — 240 „

„ „ 3 „ — 360 „

Ürfit number 30 marka.

Talitus ja toimetus: Tallinn, Piff tän. 2. „Päetwaleht“ ruumides.

Soovitame lugemiseks:

W. Gerlach: Parlament.

Adm. Joh. Pitka: Minu mälestused.

O. Luts: Wähkmann ja Co.

J. Mändmets: Saatuse tujud.

A. Tammsaare: Poiss ja liblik.

A. Adson: Käsikiwi.

Ilmumas on:

H. Wisnapuu: Walitud wärsid.

M. Under: Pärisona.

M. Metsanurk: Taawet Soowere.

A. Saareste: Walitud Eesti rahwalaulud.

K. E. Sööt: Lapsepõlwe Kungla.

Koolidele:

Füüsika, I. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Füüsika, II. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Füüsika, III. jagu. M. Keskküla ja E. Maltenek.

Kaubateadus, I. A. Aljak.

Kaubateadus, II. „ „

Eestlaste Sugu. M. J. Eisen.

Fritjof. Norra rahwaeepos.

Lastele:

Jaunart Jauram. K. A. Hindrey.

Jaunart Jaurami jõngermannid. K. A. Hindrey.

Jõngermannide jandid. K. A. Hindrey.

Minu kodust. Jaan Lattik.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

A.

Eesti Kirjastus-Ühisuse «Päevalehe»

raamatu- ja kirjutus- materjaalikauplus,

Jaani tän. nr. 6, Krediid Panga majas,

soovitab rikkalikult valikus odavamate päevahindadega
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladust koolidele,
- - - - -
õpetajaile ja õpilaskonnale - - -

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,
riigi- ja seltskonnaasutustele kontoriraamatuid
ja kantseleitarvidusi ja jällemüüjatele soodsa-
matel tingimistel igasuguseid sesooni kaupe.

Maitserikkad ilu- ja lihtpostpaberid,
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad,

Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

Müük en detail ja en gros.

**Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute
ja ajakirjade peale.**